

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepņe Marekoņe kulemguop.

Yoaneņe âi topņe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹ Anitâhât nanņe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepņe yakât topņe ya yuwu. ² Poropete âlâ, kutņe Yesaia sâġ, Anitâņe yuwu sâġ ekumu kulemguop.

“Anitâņe nanņe yuwu sâġ ekuop. “Nine hoņ bawa âlâ ekum hâņgâņgumune kulet sâġ ari mâġâp meņgihiwuap.” Yawu sâġ nanņe ekuop.”

³ Yawu sâġmâġ torokatmâ mâġâp mewangiwuap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiâņgen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâġ ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâġâp ya mem piġiņet. Otmu mâġâp mewangiņet. Otmu uk sâġ huruņ sâġ, pumņe lauņe yamâ kum kilikmâ mem ârândâņ merândâņ tuhujetâ ya talâk.”

Yawu sâġ ekyongop.” Yesaianę den yawu kulemguop tap yakât bulâņe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneņe lohimbi toen katyekbe sâġ yakât topņe katmâ yahatmâ lok ki manmaiâņgen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâņe yâk

ekne sâm arinjetâ yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyenje kinjonj âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbanjinetâmâ toen katyebom. Toen katyekmune Anitâne tosayenje pilâyinjiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁵ Yawu sâmu ya nângâm hân pato âlâ, kutnje Yuraia sâmu, ya ambolipnje otmu kapi âlâ, kutnje Yerusalem sâmu, ya ambolipnje kinjitnje orowâknje yâkâlen ari orotmemeyenje bâlene ya kerehâk sâmu tetenetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoaneje hâk katipnje yamâ songo âlâ, kutnje kamele sâmu, yakât somotjane mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkjanje let yawu pânjan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, nenjopdâ, me gonjarañ yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâmu ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtje pato tatbanjiap. Nâmâ lok tânjât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâje yâkât itâkat kêpekmâ golewanjiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yenje orotmemeyenje bâlene betbanjinetâmâ toen katyebom. Yâhâ biwiyenje yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâne ikje Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge mâmânje otyinjiwuap. Mâmânje otyinjimû manman bulâje mannomai.” Yoaneje Kutdâhât nângâm yawu sâmu ekyongop.

Yoaneje Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹ Otmu sâp yan Yesuje kapi âlâ, kutnje Nasaret sâmu, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen

kapi ya pilâm Yoane ekbe sâm Yoran to ginnehen ariop. Yan arimu Yoaneje mem toen kalop. ¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje kembâ hâtgum ge Yesu mâmâje otbangiop. ¹¹ Giop yanâk himbimâmbâ Anitâje yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaje gâhâlâk nângâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakjan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje Yesu hângangumu hewukje kârikje lok ki manmaiângen ariop. ¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleje yengât kunyeje, kutje Satan sâm, yâkje Yesuhât biwinjahât topje ekmâ nângawe sâm olop. Yawu otmu yakât kakjan Anitâje anelolipje hângânyongomu ge Yesuhât tihitje otmâ tânguwi.

Yesuje âi topje kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakjan Yoane mem pâi emetjan katjetâ talop yakât den pat Yesuje nângâop. Ya nângâmâmâ nep topje katbe sâm âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâje tihitnenje otmap yakât den pat yuwu sâm ekyongop. ¹⁵ “Anitâje tihitnenje otbe sâm oap. Yakât otmâmâ yeje orotmemeyenje bâleje betbangim den pat âlepje ekyongoan yukâlâk nângâm mem mete tuhum manjet.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje hon bawalipje imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶ Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia dengân pato yakât ginjan ari imi ata yâhâp yelehop. Kutyetje Anderea yet Simon. Yâhâmâ injan

mem dâire sâm dengân tânâmñan ba injan itâñe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekmâ yuwu sâm ekyotgop. ¹⁷ “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerenje injan dâim mansawot. Gârâmâ nâñe meyelekmune nâhât wâtñan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomai.” Yawu sâm ekyotgop. ¹⁸ Yawu sâmu yanâk senje âlâlâ yetñe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

¹⁹ Yapâ ari lok âlâ, kutñe Yeweraio sâm, yâkât nanyâhâtñe, kutyetñe Yakowo yet Yoane orowâk kinñetâ yehop. Otmu Yeweraioñe âi lok meyekmu orowâk wanjaen tatmâ injan itâñe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatñetâ yekmâ yan nanyâhâtñe yotgonop. ²⁰ Yotgonmu nâñgâm âwâyetñe otmu âi loklipñe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

*Yesuñe weke bâleñe watmu gaiakmâ ariop.
(Luka 4:31-37)*

²¹ Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manñetâ Yura nengât tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp yan Yesuñe miti emetñan kapi ambolipñe orowâk menduhuakñetâ Anitâhât topñe sâm ekyongop.

²² Ekyongomu nâñgânñetâ bonñe otmu biwiyenjañe heronje otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainje den sâmai ya nâñgâmunñe porap otmap. Yâhâ lok yuñeâmâ den eknongoap yu nâñgâmunñe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâm kinñetâ lok âlâ weke bâleñeñe mem mângâemu manminiop yañe miti emetñan yâhâop. Yâhâmu weke bâleñeñe biwi nâñgân nâñgânñe mem purik pilâmu kârikñan halahum yuwu sâop.

²⁴ “Bâe, Yesu Nasaret ambonje. Gâ wongât nâhâlen

takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nanġan. Gâmâ, Anitâhât nanġe bulâġe mansat. Otmu Anitâġe hânġânġohomu bukulpne orowâk hilipnongowe sâm ġion.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yuwu sâm sâwanġiop. “Kâmbukġe. Gâ ġaiakmâ ba ari.”

²⁶ Sâmu weke bâleġe yaġe ġaiakmâ ba arimu lok ya senġe ġâwânġ ġâwânġ sâmu lauġe barakġanġak pato otmâ ġe iop. ²⁷ Yawu otmâ ġe imu lohimbî miti emetġan tatbîġe ekġetâ sâtġe otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, ġirawu? Ki orotġe oap. Wâtġe pato tatbanġiap yakât otmâ weke bâleġe sâwanġimu denġe lâum ġaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ²⁸ Yâkât den pat ya sâġetâ Galilaia hân nombot nombot huhum liġġarakmâ ariop.

*Yesuġe sâmu Petoro hewunġe âlepġe olop.
(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)*

²⁹ Yesuġe miti emetġambâ ġem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetġât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunġe hâkġe kâlâp otmu im talop. ³⁰ Yesuġe kâlehen yâhâmu emelan tatbîġe mesek kuop yakât topġe ekuwi. ³¹ Ekuġetâ mândemu yahatmu yanâk hâkġe sânduk sâop. Hâkġe sânduk sâmu emetsenġe purik sâowân sot um yinġiop.

³²⁻³³ Sot um yinġimu nem tatġetâ omoġ olop. Omoġ otmu yan kapi ya ambolipġaġe lohimbî kundat yongop otmu weke bâleġaġe mâġġâyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât ġotġanâk menduhuakmâ kinbî. ³⁴ Menduhuakmâ kinġetâ Yesuġe kundat topġe topġe teteyinġiop ya sâmu âlepġe otbî. Otmu weke bâleġaġe mâġġâyehop

ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topnje ekmâ nângâwi. Ya lohimbi sâam tetem ekyongonjetâ nângâmai sâam kuyingiop. Otmu omon sâamu kapi yan iwi.

*Yesunje iknje den pat âlepnje ekyongop.
(Luka 4:42-44)*

³⁵ Otmu emet engatnje nângâm Yesunje yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. ³⁶ Alahum tatmutâ Simon bukulipnje orop yahatmâ pâinjetâ biatmu yuwu sâwi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâam pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi. ³⁷ Ari ekmâ yuwu sâam ekuwi. “Kapi ambolipnaje taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

³⁸ Yawu sânetâ yuwu sâam ekyongop. “Yu hâlânâmâ kapi tatmâ arai yâknje yawuâk Anitâhât topnje nângânetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotnje yengâlen arinehât nanjan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. ³⁹ Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipnaje den pat âlepnje nângânetgât miti emetnje ârândân yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâlenaje lohimbi mângâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

*Lok âlâ hâk bâle tetewangiop ya Yesunje mem
henjenjuop.*

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

⁴⁰ Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopnje Yesu ekmâ gotnan ba yuwu sâam ekuop. “Gânje sârâ kundat topnje topnje biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanjan. Yakât otmâ âlepnje

otbomgât nângâuwat yamâ âlepņe otbom.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuņe weņe nângâm ekuop. “Nângâhian. Âlepņe walipgohomune hâk bâle ya biatgihiâk.” ⁴² Yawu sâm walipgumu biatbangimu âlepņe olop. ⁴³ Yawu otmu yuwu sâm ekum hângânguop. ⁴⁴ “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yeņgâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseņe hotom u uhât girem den kulenguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiņe hâk bâle biatgihiap yukât topņe nângânomai.” ⁴⁵ Yawu ekum hângângumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbi dondâņe nângâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe Yesuņe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaihât yaņak Yesuņe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yaņak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen manop yakât patņe nângâm lohimbi dondâņe ari mem tetewi. Ari mem tetenjetâmâ mem heņgemyongop.

2

*Yesuņe lok pareņe yâkât tosa pilâwanģiop.
(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)*

¹ Yesuņe tipiņe tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetņan yâhâop. Emetņan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipņane nângâm yâkât emelan ari titâkuwi. ² Ari titâkuņetâmâ kawe biatmu nombotņe emet umbiņan kinmâ ândâp katbi. Yawu otņetâ den pat âlepņe ekyongop.

³ Ekyongom tatmu yanâk lok pareŋe âlâ talop yâkât bukulipŋe imbât yaŋe Yesuŋe mem kuwihâk sâam mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi.

⁴ Lâum tohowi yamâ lohimbi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp maŋguyiŋgiwi. Mâtâp maŋguyiŋgiŋetâ yakât otmâ yâk yeŋgâlen hâum pâpŋum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpŋât pâinbi. Mâtâpŋât pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ Yesuhât gotŋan giop.

⁵ Otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâam ekuop. Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.” Yawu sâam ekuop.

⁶ Yawu sâam ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe yuwu nâŋgâwi. ⁷ Anitâ ikŋak otmapŋât dop. Yâkŋe konok tosanenŋe pilâningimap. Gârâmâ lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâam oap. Yamâ ekmunŋe bâleap. Yawu sâam Yesuhât nâŋgâŋetâ bâleop.

⁸ Nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe ekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâlenŋe otmune biwiyenŋe yawu naŋgai. Yakât nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâamune nâŋgâŋet.

⁹ Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâam ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâawom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâawom? ¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâamune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayenŋe haonmâ pilâyŋgim mansan. Anitâŋe nep sâam nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâm henŋenŋuŋetŋât yu otbe.” ¹¹ Yawu sâam ekyongom

yaŋak lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu senyeŋanâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ emetŋehen ariop. Arimu lohimbî hâlâŋmâ kinbiŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ nep miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain.Yâhâ yiwerenŋe puwâk otmu eksain.” Yawu sâŋ Anitâ mepaewi.

*Yesuŋe hoŋ bawaŋe âlâ miop ya kutŋe Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)*

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuŋe Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia denŋân ginŋehen ariop. Arimu lohimbî dondâŋe denŋe nâŋgâne sâŋ kapiyene pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewaŋŋinetâ Anitâhât topŋe ekyongop. ¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu itoŋ galon otŋetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanŋe, kutŋe Lewi sâŋ, yâkŋeâmâ takesi membe sâŋ tewetsenŋe emetŋan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâŋ ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Lewiŋe tewetsenŋe meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hoŋ bawalipŋaŋe peneyitŋinetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatŋetâ Lewihât bukuliŋe otmu lok nombotŋe Mosehât girem den ki lâum manminiwiŋe Yesuhât den nâŋgâne sâŋ emelan yâhâŋetâ orowâk tatmâ sot um newi. ¹⁶ Nem tatŋetâ Parisaio nombotŋe Mosehât girem den sâŋ kâsikum ningiminiwiŋe belâŋembâ kinmâ yekŋetâ ki ârândân otmu hoŋ

bawalipņe yuwu sâṁ âiyongowi. “Wongât Yesuņe lok bâleņe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâṁ âiyongowi.

¹⁷ Yawu sâṁ âiyongonjetâ Yesuņe den ya nâṅgâṁ Parisaio yuwu sâṁ ekyongop. “Den âlâen hâum sâṁune nâṅgâņet. Lok mesekyene bianje dokta yeṅgâlen kî arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyiņgimap yaņe konok dokta yeṅgâlen arimai. Yakât topņe yuwu sâṁune nâṅgâņetâ keterahâk. Yeṅgâlen gâtņe nombotņane yuwu sâṁai. “Nen lok âlepņe, nen orotmemenenņe âilonņo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâṁ pâlâmņe manmai. Lok yawuya yeṅgât sâṁ ki gewan. Yeņe lok bâleņe sâṁ kewilâyekņetâ belângen manmai yawuyaņe orotmemeyene bâleņe pilâm Anitâhâlen biwiyene kepeim denņe lâum bulâņe mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoņ bawalipņe sâp sâsâņan sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)

¹⁸ Yoane bukulipņe otmu Parisaio lok nombotņane Anitâhât âi menehât nâṅgâṁ yâkâlen biwiyeneņe hikum sâp sâsâņanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yeṅgâlen gâtņe nombotņane Yesuhâlen ari yuwu sâṁ ekuwi. “Nen Anitâņe nâṅgâningimu ârândâņ olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoņ bawalipganeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândâņ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

19 Sâñetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Lok patoñe imbi miakbe sâm bukulpñe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heroñe ot-nomai. Heroñe otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenñe taka bukuyenñe kuñetâ mumbuap yanâmâ enñat hako nâñgâm sot barak mannomai. ²⁰Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Yiwerenñemâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoñetâ mum-bom sâp yan enñat hako nâñgânomai.” Yawu sâop.

²¹Otmu orotmeme embâñân otminiwi ya otmu ikñe orotmeme âiñe kâsikum yinñiop yañe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm yan hâpu golâenâk mânunñmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanñan mânunñmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanñe ya sem huhumu sot yañe golâ kinmap.” Yawu sâop. ²²Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâñe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hânñiñe otbuap. Yâhâ yakât kakñan tâk âiñe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senñe âlâlâñe mânunñbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ nenñe tâk âiñanñak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senñe âlâlâ umatñe mânunñnomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hânñiñe otmu âiñe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

Yesu hoñ bawalipñe orop tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp

ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)

²³ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune hon bawalipne nen kerek menenekmu âi kalam bi-wiñambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmñan po ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotne yeñgât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunne Parisaione nenekmâ Yesu yuwu sâp âikuwi. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenje girem den kulemguop ya lâumâun ya tatmâ nanğain. Yakât girawu otmuâmâ hon bawalipganje bukulipyene yeñgât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otrjetâ yekmunne bâleap. Yakât otmâ gâne kuyiñgirâ âlâku ki otnomaihât nanğain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sâñetâ purik pilâyinğim sâop. “Emelâk embânân Dawitine olop yakât den pat sâlikum ki nângâm henğenğumai. Yakât topne nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâpune nângâñet. Dawitine olop sâp yan hotom uwi ya yeñgât lok kunne âlâ manop, kutne Awiata sâp. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe banğa tuhum Anitâhât pat sâp katminiwi ya yâkne konok neminiwi. Lok inñeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikne tembe lâulipne sotgât bâleñetâ yan ikñak Anitâhât miti selepñan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatañe sot kâmbukne sâp kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotne talop ya mem tembe lâulipne ge kâsikum yinğimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâp yukât topne sâpune nângâñetâ keterahâk. Emelâk embânân Anitâne tatmâ nângâ nângâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâp kuningim kalop. Yamâ nenje Anitâ

heronje nângâwanjim mepaem biwi sânduk mannehât sâam kalop. ²⁸ Yâhâ Anitâne hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambonje. Otmu yakât bonneâmâ nâne konok mem teteman.” Yawu sâam ekyongop.

3

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune lok âlâ heŋgeŋguop.

(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune miti emetjan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bâte me mum pâlamne olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan Yesune lok parene ya mem heŋgeŋguwuap me bia?” sâam Parisaio nombotjanje Yesu mem den âiân katne sâam bamu bam watbije gotyetjan ba kinbi. ³ Gotyetjan ba kinjetâ Yesune lok parene ya yuwu sâam ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâamu yahatmâ kinmu benje Parisaio ya yuwu sâam ekyongop. “Moseŋe den kulemguop ya topne girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpjan lok heŋgemyongonom me hilipyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâam âiyongomu biwiyene umatne otmu olotoŋâk kinbi. ⁵ Olotoŋâk kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyene kârikne otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepne nângâyinŋiop. Tepne nângâyinŋim lok parene ya yuwu sâam ekuop. “Bâte kuwihak.” Yawu sâamu bâte pilâmu kuwihakop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaione ya ekmâ yakât nângâm bâlewanjim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulyene nombotjanje lok pato âlâ, kutne Herot Antipa sâam, yâkâlen torokatmâ manbi

ya yengâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuñetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuñe ikñe den pat âlepñe kâsikum yingiop.

⁷ Otmu Yesuñe hoñ bawalipñe nen menenekmu miti emetñambâ gem Galilaia dengân ginñehen ariwin. Arimunñe kapi gotñe tete ya ambolipñe dondâñe Yesuñe mem heñgemnongoâkgât nengâlen takañetâ heñgemyongop. Heñgemyongop yakât den pat alahum sâmba haok tuhuñetâ lohimbikiñgitñe orowâkñe kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipñe. ⁸ Nombotñeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunñe, kutñe Yerusalem sâmba, ya ambolipñe. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe. Yâhâ nombotñeâmâ Irumaia ambolipñe. Yâhâ nombotñeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipñe. Yâhâ nombotñeâmâ kapi kutyetñe Tiro otmu Siron ya ambolipñe. ⁹⁻¹⁰ Lohimbiki yawuyañe heñgemnongoâk sâmba taka hawamnongowi. Hawamnongonñetâ lohimbiki dondâ heñgemyongop. Heñgemyongom tatmu mem hâmbiñ gumbiñ tuhunenekbi. Mem hâmbiñ gumbiñ tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nânğâm Yesuñe eknongomu wañga âlâ dengân ginñan talop ya mem dâimunñe gotnennanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbiki nombotñe weke bâlenañe mângâeyehop ya Yesuñe watyekmu gaiakmâ den kârikñan halahum yuwu sâmba. “Nenñe topge nanğain. Gâmâ Anitâhât nanñe bulâñe.”

Yawu sâwi. ¹² Yawu nângâwi yakât otmâ lohimbi ekyongonjetâ nângâmaihât sâm kuyinjiop.

*Yesuhât hoj bawalipne yengât kutyene
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)*

¹³ Otmu yakât kakņan Yesune hoj bawalipne kâiân yâhâp nengât âi sâm ningiwe sâm otmâ non-gonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴ Arim ekmâ orowâk pumņan yâhâmunne yuwu sâm eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topne kâsikum yinjiwomgât meyeksan. Den kâsikum yinjim hângânyongomune ari nâhât den pat âlepne sâm ekyongonomai. ¹⁵ Ekyongom yan weke bâleņane lohimbi nombotne mângâeyekmap ya watyeknetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Nen menenehop yamâ kutnenne yuwu. Simon, yamâ kutne âlâmâ Petoro sâm kunop. ¹⁷ Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtne. Yâkne nep kârikne tuhuowot ya ekmâ yan Yesune kutyetne âlâ yuwu sâm yotgonop. “Boanesi” sâm yotgonop. Yakât topneâmâ yuwu. “Denyetne kou kâlâp.” ¹⁸ Âlâmâ Anderea yamâ Simon imiņe. Otmu nombotneâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanne Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtne ya yengât topyene yuwu. Kasalipnenne Roma lok ya yengât hâkâņ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtne. ¹⁹ Otmu bâiņeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtne. Yâkneâmâ Yesuhât betnehen kionop ya. Yesune âi ningim yawu sâm eknongomu orowâk pumņambâ gewin.

*Yesuŋe Satan mem ge katbuap yakât sâop.
(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)*

²⁰ Pumŋambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâm ot tatmunŋe lohimbi dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâm nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekŋetâ sot ki newin. Inâk tatmunŋe Yesuŋe sot ki niop yakât otmâ lohotŋe olop. Lohotŋe olop yamâ lohimbi dondâŋe gâŋak bamat nâŋak baman otmâ hâmbiŋ gumbiŋ tuhunetâ hâpunakmâ heŋgemyongop. Nep tuhum tatmu wâtŋe houŋ sâop. Wâtŋe houŋ sâmu yan lok nombotŋaŋe ekmâ nâŋgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuŋe kunŋe itoŋ galaŋ otmu ki galemahom mansap.” ²¹ Yawu sâŋetâ ikŋe hepŋe torehenlipŋaŋe den pat ya nâŋgâm tângune sâm emetyeŋe pilâm tohowi.

²² Mâtâwân tohoŋetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋe Yerusalem kapiângembâ toho tatbiŋe ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleŋe ya yeŋgât amboyeŋe, kutŋeâmâ Besewulu sâm, kutŋe âlâmâ Satan, yâkŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu yâkât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâŋetâ nâŋgâm yuwu sâm purik pilâyŋgiop. “Satangât weke bâleŋaŋe ki ahom hioŋakmai. ²⁴ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeŋe kâwurumŋaŋak kinbuap. ²⁵ Yâhâ hep torehenŋe komot konohâk otmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyeŋe biatbâp. ²⁶ Yakât

torokatmâ sâwe. Yiwereŋe Satangât komotŋak ahom hionakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriŋ sânomai.”

27 “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok sâtŋe kârikŋe âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe torokatmâ teteâkgât hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ teŋgâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋe taka kombo mewangiwe sâm otmu ahoroma-wot. Ahom yan kasaŋe kum itit kiom bâleŋe tuhuwangiwiuap. Dop yawuâk nâŋe Satan mem ge katbom. Yamâ aŋgoân yâkât weke bâleŋe watyek-mune gaiakmâ arai.”

28-30 “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitŋe senduk banearâ bâleŋeŋe mâmâŋe otbaŋgimu âi memap nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm tâpikguai yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâleap. Me Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan nâhât nâŋgâŋetâ tâŋât oap. Me lohimbiŋe nâhât nâŋgâŋetâ giâkgât sâm biwiyenjan kionomai. Lok yawuyaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilânomai ya yeŋgât tosa yamâ Anitâŋe pilâyŋgiwuapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuyaŋe tosa pato dâiwiuap yamâ Anitâŋe tosa ya pilâwangiwiuapgât dop âlâ ki tap.”

*Yesuhât hepŋe torehenlipŋe
(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)*

³¹ Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikne hepne torehenlipne takawi. Taka tirek topñan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenñe gâ ge.” ³² Yawu sâñetâ lok âlâ yan talopne yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nâñgâ. Torehenlipgañe taka tirek topñan kinmâ gâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâmu Yesuñe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yeñeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâñe oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikñan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesuñe Galilaia denñan ginñan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepne ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbi dondâñe taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuñetâ yapâ pilâyekmâ wañgaen yâhâop. Wañgaen yâhâmu lohimbi takawi ya denñan ginñan ge tatñetâ wañga orotok sâm endâñân baop. ² Endâñân bam wañgaen kinmâ ikne den pat yakât topne nâñgâñetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Lok âlâñe hote alikne mem hâilonbe sâm newângen ariop. Ari hote alikne ya nombot nombot mem hâilonmu giop. Nombotñeâmâ mem hâilonmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ mem hâilonmu hân toñe biaeñ ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ hele bâleñe iowân giop. Yâhâ nombotñeâmâ tep tep kum hân âilongo lonjo tuhuwi yan mem hâilonmu ge

talop. Yawu gârâmâ hote alikņe mem hâilonņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ nâiņe in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe biaen giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikņe kumu yan in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me hele pato biwiņan giop yamâ âilonņgo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukņane langumu derepgum gimbanņumu orok sâop. Yâhâ nombotņe hân âlepņan giop yaņeâmâ tetem pururuk sâm âilonņgo yahalop. Yâhâ nombotņeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotņeâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâņe den yan yu biwiyenjan katmâ nâņgâm heņgenņunomai.” Yawu sâop.

Topņe yuwuhât Yesuņe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbî kerekņe yahatmâ itonņ galan otmâ gem ariwi. Ariņetâ nombotņe yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem gaņetâ nen hon bawalipņe kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nâņgâmunņe ki keteraksap. Yamâ topņe sârâ nâņgâmunņe keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâm âikumunņe yuwu sâop.

¹¹ Anitâņe tihitnenņe otmâ gamap yakât topņe yeņe tipņe naņgai. Yâhâ lok nombotņe nâhâlen ki torokatmâ mansaiņeâmâ biwiyenņe pâlâmņe otmâ

mansai. Biwiyenje pâlâmne otmâ manñetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹² Yakât otmâ “yâkñe nâhât hâkâñ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyenje alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nângâñetâ keterakmap. Yâhâ biwiyenje pâlâmne otmâ nâhât den pat yu nângâñetâ tâñât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nângâm heñgenñuai mâne biwiyenje Anitâhâlen katmâ denñe lâuñetâ tosayenje emelâk pilâyinñimbâp.” ”

*Hote mem hâilonñmu giop yakât topñe
(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)*

¹³ Yawu sâm benñe yuwu sâm eknongop. “Nâñe den yan yu ki nângâm heñgenñuai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmune yeñe nângâñetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmune nângâñet. ¹⁴ Lok hote alikñe mem hâilonñmu giop yamâ nenñe Anitâhât den lohimbi sâm ekyongomunñe nângâmai yakât dop. ¹⁵ Yâhâ alikñe nombotñe mem hâilonñmu mâtâwân giop yakât topñe yuwu. Yamâ lohimbi nombotñaje Anitâhât den nângâmai yanâmâ Sattanñe den ya kum mem gulip tuhumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonñmu nombotñe hân toñe biaeñ giop yakât topñe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepñe ekyongomune nângâm heronje otmâ manmai. Nângâñetâ den ya kakñeâk gem biwiyenjan gihitñe kârikñe ki memap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipñe takañetâ yekmâ kiñgityenahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyenje nombotñaje senyenjan gemai yan lohotñe otmâ pilâmai.

18 Yâhâ hote nombotŋe mem hâilonŋmu hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbi nombotŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ bonŋe otmap.

19 Nâŋgâŋetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmuâk hâŋgât iri sikum, me tewetsenŋe, me âlâlâ ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe yan hikum nâŋgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki teteyiŋgimap.

20 Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe orowân giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyaŋeâmâ den pat âlepŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai. Nâŋgâm heŋgeŋgum tiŋâk lâum manŋetâ manman âilonŋgo lonŋo teteyiŋgimap. Yâk yeŋgât topyeŋe yawu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ topnenŋeâmâ yawu.” Yawu sâop.

Lok topnenŋe Lambeân hâum sâop.

(Luka 8:16-18)

21 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuŋguŋan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain.

22 Yakât topŋe yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekŋan otmu eknom. Yâhâ omoŋ kâtâpŋan otŋetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne haŋ sââmâ tetekŋan eknom. 23 Nâŋe den yan yu biwiyenânâk katmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.”

24 Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topŋe teteâkgât sâmune nâŋgâŋet. Yen oap amboŋe ikŋiâk ikŋiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nâŋgâm lâunomai me kum pilânomai

yakât matŋe Anitâŋe yingimu âlâku ambonan ambonan menomai. ²⁵ Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomainŋe ya nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilânomainŋe biwiyenŋe pâlâmŋe manmâ ki nâŋgâŋetâ keterakmâ heŋŋenŋuwuap.” Yawu sâŋ eknongop.

Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe

²⁶ Yawu sâŋ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ menenekbuap yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâŋ eknongop. “Lok âlâŋe newân ari yu me ya kehetŋe katmap. ²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâŋ ga takamap. Pururuk sâŋ ga takamap yakât topŋe ki nâŋgâmain. ²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâŋ ga takam yanak esenŋe huhumap. Esenŋe huhum yanak pato otmâ yan bonŋe otmap. Yamâ kehetŋe hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtŋaŋe bonŋe otmawân osetŋe ya tatmain yakât ki nâŋgâm ketetmâ gulip malap otmain. ²⁹ Bonŋe otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâhât den lok biwiyenŋan katmunŋe tatmu yâk yeŋgâlen bonŋe tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topŋe

(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâŋ den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yeŋe biwiyenŋe Anitâhâlen kepeinŋetâ tihityenŋe oap yakât topŋe teteâkgât wuân denân hâum sâŋmune nâŋgâŋetâ keterakbuap? Yuân hâum sâŋmune nâŋgâŋet. ³¹ Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipinŋe âlâ mem ari kalamŋan kalop.

³² Katmu tatmu kâmñe ga takam yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotñe wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatñe kun kunñan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesuñe ikñe den pat âlepñe ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongominiop. ³⁴ Sâm ekyongomu nânğâñetâ ârândân otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenñeâk tatbin yan topñe nânğâmunñe keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

*Yesuñe sâmu to siru nân nân sâop.
(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)*

³⁵ Yesuñe den yawu sâm tiñ pilâm emetsâpñe otmu yuwu sâm eknongop. “Wanğaeñ yâhâ denğân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenñe lohimbi ya pilâyekmâ wanğaeñ yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. ³⁶ Arimunñe nombotñe gurâ betnenñan watnenekmâ tohowi. ³⁷ Denğân ya tânâmgumunñe yanâk siru puñ puñ sâm pilâop. Siru puñ puñ sâm pilâmu toñe wanğaeñ kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesuñeâmâ kum ihî ya katmâ ya kakñambâ aman pâlâmñe iop. Aman im tatmu nen hon bawalipñeñe yahatmâ wanğaeñ hâmenñeñe yâhâ mândem ekuwin. “Wa, wanğaeñ yu denğân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunñe yahatmâ siru ya kuwanğiop. Kuwanğimu to yanñe nân nân sâop. ⁴⁰ Nân nân sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kiñgityenahât oai? Anitânñe haonmâ ârândân tihitnenñe otmap yakât topñe ki nanğai hâ? Wongât biwi yâhâp oai?”

Nâñe tânyongowomgât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topñe girawu? Siru kuwanjimu yanjak to yanje nâñ nâñ yap.” Yawu sâmwin.

5

Yesuñe weke bâleñe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâñ nâñ sâmudengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutñe Gerasene sâm, yan ariwin. ² Yan ari wangaembâ lâum kionmâ arimunñe lok âlâ weke bâleñe mângâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topñe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleñe mângâemu omoñe hilâmñe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhumiop. Hu halak tuhum kâlân, me nak duwiñan, me hân teñ sâñan me âlâen âlâen yan ikñe kun kândâtñe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtñe kârikñe otmu kapi ya ambolipñe ari kâiñe bātñe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriñ sâmud hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikñe, kutñe sein sâm, yan kâiñe bātñe mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriñ sâmud hâreakminiop. Yawu otmu ekñetâ tepyeñe hindâm pilâm kapiyeñan ariwi. Lok yakât topñe yawu.

⁶ Lok yanje ewâñân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuñe weke

bâleŋe ya watbe sâm otmâ yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topge nanŋan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanŋan.” Yawu sâm ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâŋgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenŋe “Komot Pato,” yawu. ¹⁰ Aiop, gâŋe nâŋgâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepŋehen ki arinehât nanŋain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapŋan bau sesenŋâlâkŋe tomot tuhum kinŋetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe watnenekdâ bau enda yeŋgâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sâŋetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yeŋgâlen ge mânunakbi. Bau yeŋgâlen ge mânunakmâ mângâyekŋetâ sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoŋ sâm denŋânân kionetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kiŋgitŋe orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kiŋgitŋe orowâkŋe denŋânân kionetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbiŋe ekmâ sururuk sâm kapi ambolipŋe ya ekyongowi. Ekyongonetâ yakât topŋe nâŋgâne sâm Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâleŋeŋe lok mângâeŋetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgimu hâk katipŋe mânunakmâ tatmu ekbi. Ekŋetâ sâtŋe otmu lohimbi Yesu orop kinbi

ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonjetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonjetâ nâŋgâm kuk otmâ Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesuŋe menenekmu waŋgaen yâhâmunŋe yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanŋan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwereŋe Anitâŋe nâŋgâhihimu nâŋgân nâŋgâŋe keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ŋerek tatmâ arap ya yeŋgâlen ari yakât den pat ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe olop.

Imbi âlâ mesek umatŋe tetewaŋgiopŋe Yesuhât sâŋgum walipgum âlepŋe olop.

(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

²¹ Yawu otmâ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm waŋga mem âwurem ariwin. Âwurem ari waŋgaembâ ge dengân ginŋan kinmunŋe lohimbî dondâŋe Yesu ekne sâmu taka hawamnongom kinbî. ²² Yawu otmâ kinjetâ miti selepŋahât galem ya yeŋgât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâmu, yâkŋe gotŋan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari wâirâ âlepŋe olâkgât nanŋan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenŋe takawin yakât den pat ya lohimbî dondâŋe nâŋgâm Yesu ekne sâmu taka mem hawam mewam tuhunenekŋetâ orowâk ariwin.

25 Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topņeâmâ yuwu. Imbilipnenņaje emetsenņe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenņe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. 26 Yambu kâiân yâhâp yu biwiņan dokta yengâlen arimu hep ya saņ sâekgât âi pato meņetâ tewetsenņe pato imbiâk pilâminiop. 27 Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nâņgâm peneningimu orowâk ariwin. 28 Orowâk arim yan biwiņaje yuwu nâņgâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sâņgum potonņan in walipguwom.” Biwiņaje yawu nâņgâop.

29 Yawu otmâ walipgumu yanâk hepņe saņ sâmu hâkņe nâņgâmu âilonņgo olop. 30 Yâhâ walipguop yanâk Yesuņe hâkņe katmâ nâņgâop. Hâkņe katmâ nâņgâm yaņak eņgatņe kakņambâ olelem yekmâ “Âlâņe walipnohoap?” sâm âiyongop.

31 Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakņetâ nenņan gâtņe âlâņe yuwu sâop. “Lohimbi dondâņe hawam mewam tuhunenekņetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâņgâm yat? Yan gâtņaje mon walipgohoi.” 32 Yawu sâm ekumu senņe senņe olop. 33 Senņe senņe otmu imbi yaņe kâi bâtņe kârâņ kârâņ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotņan ba walipgum yan âlepņe olop yakât topņe kerek ekuop.

34 Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâņe nâņgâhihimu hepge saņ yap. Lohotņan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

35 Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hon bawalipņe nombotņaje emelambâ taka yuwu sâm

ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶ Yawu sânetâ Yesuŋe nângâm ki nângâm yawu otmâ Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâm lohimbi nombotŋe katyekmu kinŋetâ Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu ariwi. ³⁸ Ari Yairohât emet gotŋan ba kinmâ gilâp nângâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ³⁹ Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetŋe ki bâleap, in aman pâlâmŋe iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleŋe oai?”

⁴⁰ Yawu sâm ekyongomu nângâŋetâ ki bonŋe otmu girinbaŋgiwi. Girinbaŋgiŋetâ Yesuŋe hângânyongomu yaihen kionbi. Yaihen kionetâ âwâŋe mâmâŋe otmu hoŋ bawalipŋe kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹ Yâhâŋetâ Yesuŋe imbi sihan ya bâtŋan mem denyenjan yuwu sâm ekuop. “Talita, koum.” Yakât topŋeâmâ yuwu. “Barat tipŋe, yahatmâ kin.”

⁴² Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâŋe mâmâŋaŋe ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³ Yawu otmuâmâ Yesuŋe sâmu sot um waŋetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetŋe ki ekyongoroma-wot sâm kuyitgiop.

6

Yesuhât kapilipŋaŋe betbaŋgiwi.

(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)

¹ Yawu otmâ Yesuŋe ikrŋe kapiân âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin.

² Ari manmunje tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje miti emetjan yâhâ den kâsikum yîngiop. Den kâsikum yîngimu lohimbi dondâje nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtje. Âlâje nângân nângân topje topje yu ekumu taka kâsikum ningiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunje sâtje oap. ³ Yamâ hep torehenlipje nângâyîngiain. Imilipje, kutyeje Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipje ya gurâ nângâyîngiain. Yâhâ mâmâyeje Maria yâhâmâ nennan gâtje. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nângânom?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipje nângâyîngiwi yakât otmâ den kâsikum yîngim manop yamâ nângânetâ nahat otmu betguwi.

⁴ Yawuhât Yesuje biwiyenahât topje ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipjane kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yînginetâ nângânetâ bulâje otmâp. Yâhâ yâkje hep torehenlipyene den kâsikum yînginetâ nângânetâ nahat otmâp.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesuje den kâsikum yîngimu nângânetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâje biwiyene yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotjane biwiyene yâkâlen katjetâ hejgemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otjetâ yekmâ nângâmu sâtje otmu hohetyenan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikje kapi pilâm kapi âlâlâ yengâlen ari Anitâhât topje nângânetâ keterahâkgât den kâsikum yîngiop.

*Yesuje honj bawalipje meyekmâ âi sâm yîngiop.
(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)*

7 Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâŋ eknongop. “Sâŋune nâŋgâŋet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topŋe sâŋ ekyongonomai yamâ nâŋe mâmâŋe otyiŋgimune weke bâleŋe watyekŋetâ gaiakmâ arinomai. 8 Hâŋgânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topŋe katne sâŋ sot me senŋe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenŋe hakyenŋan ki tatbuap. 9 Me pet me hâk katipŋe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyenahât katipŋe katmâ howan konok tinaŋgunomai. 10 Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipŋaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlen katŋet sâŋ nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. 11 Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap. Yakât otmuâmâ yenŋe yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyenŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gemu betyiŋgim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.” Yawu sâop.

12 Yawu sâŋ eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbîŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin. 13 Den pat âlepŋe ekyongom yan weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekbi ya gurâ watyekmunŋe gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbî

nombotņe mesek otbi me kundat topņe topņe teteyiņgiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutņe oliwa sâm, yakât kehetņahât toņaņe mem kunyeņan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunņe âlepņe otbi.

Yoane kuņetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

¹⁴ Nenņe yawu otyiņgiwin yakât den patņe pererereņ sâm arimu lohimbî dondâņe nâņgâwi. Nâņgâmâmâ nombotņaņe Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutņe Yoane sâm, yâkņe embâņâmbâek topņe katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutņe Herot sâm, yâkņe tembe lâulipņe hâņgânyongomu ari kuņetâ muop. Muop yamâ mumuņambâ yahatmâ kulem topņe topņe yu mem gap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yâhâ nombotņaņeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutņe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaņe mon purik sâm ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotņaņeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embâņân poropete lok nombotņaņe Anitâhât tem lâum kulem topņe topņe mem âiyeņe tuhuwi. Yakât dopņeâk lok yuņe Anitâhât den eknongom kulem topņe topņe memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâm alahuņetâ Herotņeâmâ denyeņe nâņgâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâmune eņgatņe hârewi. Yâkņe mumuņambâ yahatmâ kulem topņe topņe yu miap.” Yawu sâop. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotņe sâmu Yoane kuņetâ muop yakât topņe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Aņgoân Pilipņeâmâ imbi, kutņe Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaņe lokņe hâkâņ otmâ pilâmuâmâ

kahaŋe Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneŋe nâŋgâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

19-20 Yawu sâm kuyitgimu imbi yaŋe Yoanehât dondâ nâŋgâm bâlewaŋgiop. Nâŋgâm bâlewaŋgim yan Yoane girawu otmâ kuŋetâ muâk nâŋgâm manminiop. Yâhâ Yoaneŋe Anitâhât lauŋe lâum uwawaŋŋe bia manmâ gaop yakât Herotŋe ekmâ nâŋgâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwaŋgiop. Gorâwaŋgimu yan imbiŋahât mâtâp maŋguwe sâm otmâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetŋan katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotgât sâtgât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum waŋmu nâŋgâm herone otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nâŋgâmu biwiŋan hâumu biwi yâhâp otminiop.

21 Yawu otminiop yamâ imbiŋaŋeâmâ Yoane kuŋetâ muâkgât nâŋgâminiop. Mâne mâne mâne yakât bonŋe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotŋe teteop yakât nâŋgâm herone otne sâm bukulipŋe nombotŋe taka sot um nene sâm menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotŋe, otmu tembe lâulipŋe ya yeŋgât kunlipyeŋe, otmu kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yeŋgât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem herone nâŋgâwaŋgiwi. 22-23 Sot nem herone otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyene âlepŋe otmu herone nâŋgâwi. Herone nâŋgâŋetâ Herotŋe yuwu sâm ekuop. “Barat. Anitâhât senŋan kinmâ sâmune nâŋgâ. Iri sikum senŋe âlâlâ tatnihiap yu me ya

ekñâlemat ya âlepñe eknohorâ nombotñe kâsikum gihiwom.”

²⁴ Yawu sâm ekumu imbi yañe ari mâmâñe yuwu sâm ekuop. “Awonñane ikñe iri sikumñe me senñe âlâlâ tatbañgiap ya “nombotñe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât nañgat?” Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuñetâ muâkgât nañgan. Yakât otmâmâ “Yoane enñatñe hârem kunñe mem ga nihiñet,” yawu sâm ekuwuat.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu baratñane tepñe yahatmu sururuk sâm âwurem ari yuwu sâm ekuop. “Gâñe tembe lâulipge ekyongorâ in yawu ari Yoane enñatñe hârem kunñe kondoân katmâ mem ga nihiñetgât nañgan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu âwâñane Anitâhât senñan sâm kârikñe tuhuop yakât nângâm biwiñane umatñe dondâ olop. Yawu otmu bukulipñe yengât senyenñan kinmâ den ya ekuop yakât anulakman sâm den ya launñan miop. ²⁷ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu sururtuk sâm pâi emetñan yâhâ Yoane enñatñe hâreop. ²⁸ Enñatñe hârem kunñe mem kondoân katmâ mem ge wañop. Wañmu lâum mâmâñahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiñe heronñe olop. ²⁹ Yakât den pat ya Yoane hoñ bawalipñane nângâm lâum ari kât giopñe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yinñgiwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

³⁰ Yâhâ emelâk Yesuñe nen hoñ bawalipñe hângânnongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñe kâsikum yinñgiwin. Kâsikum yinñgim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho

den kâsikum yingiwîn me otbin mewin yakât ekuwin. ³¹ Orowâk den alahum tatmunje yan lohimbi dondâne bam gam hâmbiņ gumbiņ tuhunenekņetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Lohimbi dondâne nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekņetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nâņgâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenņiâk tatmâ nâņgâm hâknenņe menom.” Yawu sâop. ³² Yawu sâmu kapi ya pilâm ge waņga âlâ mem denġân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunje lohimbi nombotņane nenekmâ ya pilâm denġân ginņeâk watnenekmâ ariwi. Ariņetâ kapi âlâlâ denġân ginņan tatmâ arap ya ambolipņane kapiyeņe pilâm peneyiņiņetâ ari ari denġân ginņan kinmâ mambotningiwi. ³⁴ Yawu otmâ kinņetâ waņgaembâ gemunne Yesuņe yekmâ yuwu nâņgâop. “Lama amboyene bianje manmai yakât dopņeâk lohimbi yuņe ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ weņe nâņgâm Anitâhât den topņambâek kâsikum yingiop. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yingimu emetsâpņe otmu yan yuwu sâm ekuwin. “Emetsenņe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâņmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyeņe houņ sâmapġât ġaņe hâņġanyongorâ ariņet. Hâņġanyongorâ ari yeņahâk sot puluhum um nenomai.”

³⁷ Yawu ekumunne yuwu sâm eknongop. “Âlepņe yeņahâk sot kâsikum yingiņet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimbi dondâ

yuâmâ sot um yingimunje nejetâ dopyejan otbuap? Nenje sot puluhum um yinginom yuâmâ lok âlâje emetsenje nombolân yâhâp yakât biwiñan âi tuhum pesuk pilâm hâmeje memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotje.” Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunje sâop. “Yengâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sânetâ nângâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâm ekuwin. “Nengâlen baŋga kândâkdâ mome otmu iñan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunje sâop. “Yeje lohimbi yu ekyongonjetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ arinet.” Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatjetâ komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem baŋga ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lohimbi ya kerehâk yingimunje newi. ⁴² Yâhâ iñan gurâ yawuâk yingimunje nejetâ dopyejan olop. ⁴³ Nejetâ dopyejan otmu sot nombotje talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunje 5000 yakât dop olop.

Yesuje to kakjambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilânetâ Yesuje hângânnongom yuwu sâop. “Yeje waŋga yu mem kulet sâm Besaita kapiân arinet Arinetâ nâmâ lohimbi yu hângânyongomune arinetâ yengât betyejan watyekbom.” Yawu sâop. ⁴⁶ “Yawu sâm hângânnongomu arimunje lohimbi ya gurâ hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi.

Ariñetâ ikñiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâmb pumñan yâhâop. ⁴⁷ Pumñan yâhâ âwâñe orop den otmutâ emet omoñ olop. Âwâñe orop den otmutâ pesuk sâmbu gem dengân ginñehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunñe ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmbu arine sâmb ba hâmb pâpgum tatmunñe emet emelâk orotok sâop. Yawu otmbu tânâmbñan hâmb pâpmbu gupmbu ot tatmunñe Yesu ikñak to kakñambâ tâlim takambu ekbin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakñambâ takambu ekmâ tepnenñe hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâmb kinñitnenñahât otmbâ kâi bâtnenñe sâmb sâmb sâop.

Yawu otmbunñe yuwu sâmb eknongop. “Yen wongât otmbâ kinñityenñahât otmbâ kâi bâtyenñe sâmb sâmb yap? Nâ ninak takan yukâ.” ⁵¹ Yawu sâmb wanñgaen mem pitik pilâmbu siru ya sâmbduk sâmb ñininñ ñininñ sâop. Sâmbduk sâmb ñininñ ñininñ sâop ya ekmunñe âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmbâ emelâk banñga mome motokmâ kâsikumb yinñgimbu lok 5000 yanñe neñetâ dopyenñan olop ya ekmâ Yesuhât topñe nânñgâwin mâne saru kakñan takambu siru ñininñ ñininñ sâop ya ekmunñe ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmbâ biwi nânñgân nânñgânnenñe pâlâmbñe olopgât Yesunñe yu ya olop yakât topñe ki ekmâ nânñgâmbunñe keterahop.

*Yesuhât sâñgumbñe wâimb âlepñe otbi.
(Mataio 14:34-36)*

⁵³ Dengân ya hâtikgumb hân âlâ, kutñe Genesaret sâmb, yan ari kionñmâ wanñga hikumbunñe kinop.

⁵⁴ Hikumbunñe kinmbu kapi ya ambolipñe taka

Yesu ekmâ nângâwi. ⁵⁵ Ekmâ nângâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbi kundat, me mesek, me umatne topne topne teteyingioy ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesune wosaken ariop yan lâuyekmâ ari heŋgemyongoâkgât yuwu sâam ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtne kundat me umatne topne topne teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunne gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepne otjetgât nanġain.” Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepne otjet.” Yawu sâamu nombotņane sângumne wâim yanġak âlepne otbi.

7

Launenġanġak ki sâam mepaem mannom. (Mataio 15:1-9)

¹⁻⁴ Parisaio kerekne tâmbâlipnenne yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâam bâtyene piri-akmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk anġoân pirim heŋgenġumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenne yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhumm yan neminiwi. Otmu buku nombotņane yawuâk otjet sâam kendâyinginetâ yanġak lok kinġitne orowâkne denyene lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topylene yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotņane Yerusalem kapi pilâm

Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhuñetâ yan nenñe tâmbâlipnenñe yengât den kum bâtnenñe ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunñe nenekmâ nângâñetâ bâlemu Yesu yuwu sâmb âikuwi. “Honj bawalipgane tâmbâlipnenñe yengât den kum bâtyeñe ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk neñetâ nângâmunñe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sâñetâ purik pilâyîngim yuwu sâmb ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyene yâhâp. Yakât otmuâmâ embânân emet inânñan poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâmb, yâkñe yengât topyene teteâkgât den kulemgup ya yuwu.

“Lohimbi yuñe lauyenjanak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenjanemâ ki hikunekmai. ⁷ Yâkñe lok senyenjan kinmâ yeñe engâtyeneâk otmâ den sâmb nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenjanak perâk perâk sâmb orotmemeyene yakâlâk nângâñetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulemgup yakât bulâne yengâlen teteap. Yeñe Anitâhât den bulâne yamâ betbangim tâmbâlipyene yengât nângân nângânyenan teteop ya nângâñetâ yahatmu ya konok lâum manmai.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmbune nângâñet. Yeñe Anitâhât den bulâne ya katipgum yeñe nângân nângânyenan tetemap ya sâmb lohimbi biwiyenjan kionjetâ nângâñetâ bulâne otmâp. ¹⁰ Yakât topñe yuwu sâwe. Anitâne Mose ekumu girem den âlâ kulemgup ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene yengât nângâyîngim denyene lâum manñet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene den bâleñe ki hâyeknomai. Yâhâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâne

den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeŋe girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ nâŋe sot me senŋe âlâlâ âlepŋe tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topŋe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topŋe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmune tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” ¹² Yawu sâm betyotgoŋetâ hâhiwin kakŋan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerenŋe nanlipyenŋe âwâ mâmâlipyenŋe betyিংim tewetsenŋe mem miti emetŋanâk katŋetgât yeŋe kendâyinginomai. ¹³ Yamâ Anitâŋeâmâ yakât nâŋgâmu dondâ gemap. Yeŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yeŋe orotmemeyenŋe âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâŋe betbaŋgim yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunŋeâmâ yaŋe mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesuŋe Parisaio lok yawu sâm ekyongomu arinŋetâ lohimbi inŋe manbi ya yâhâpŋe sâmu yâkâlen gaŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nâŋgâm biwiyenŋan katŋet. ¹⁵ Wuân me wuân neŋetâ tepyenŋan gemap yaŋeâmâ ki mem

bâleyekmap. Yâhâ nângân nângânyenjan tetemap ya sânetâ lauyenjambâ ga takamap yañeâmâ bulâñanâk mem bâleyekmap. ¹⁶ Den yan yu biwiyenjan katnomai yanâmâ topñe nângâm hengeñgunomai.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topñe eknongomu nângâne sâm âikuwin. ¹⁸⁻¹⁹ Âikumunñe sâop. “Bâe, hilâm ârândân den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nângâñetâ keterakmap? Lohimbi inñe nângâm pâpgumai yakât dopñeâk yeñe nângâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâmune nângâñet. Sot neñetâ tepyenjan gemap yanjak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yañe biwi nângân nângânyeñe ki mem bâleyekmap.” Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nângâmain. Sot, me hân tete topñe topñe, me nâi sonjo topñe topñe kalop yamâ âlepñeâk hârok. Yañe ki mem bâlenenekmap. Yawu nângâmain.

²⁰ Otmu Yesuñe torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nângân nângânyenjambâ tetemap yamâ lauyenjambâ ga takamap. Yañeâmâ dondâ mem bâleyekmap. ²¹ Orotmemeyeñe yuwu otmai yañe umut biwiyenjan otmu nângân nângânyeñe mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai. ²² Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyenñe yengât be-tyenhen kionmai. Me tepyenñe umatñe otmap, me nem ñatak, me wawi. Me kâirahomai, me nângâm bâleangimai, me den hakoa orangimai, me den guruk sahangimai, me den belângen sahangimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me kara-

suŋa, me sait topŋe topŋe karangimai. Me kâut pilangimai. ²³ Yu sâm aran yuŋeâmâ lok nâŋgân nâŋgânyenambâ tetemap. Yakât otmâ yuŋe mem bâleyekmap.”

Imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.
(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâm menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlânŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbî dondâŋe taka mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekmaihât Yesuŋe sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbî nombotŋaŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbî dondâŋe nâŋgâwi. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâŋe Yesu taka talop yakât den pat ya nâŋgâm takaop. Yâhâ weke bâleŋaŋe baratŋe mângâeminiop ya Yesuŋe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâm ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yeŋgâlen sâm ge âi membomgât hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgârâ keterahâk. Nan baralipnenŋe sot um yingimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyenambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, den yat yu nâŋgâmune bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmune nâŋgâ. Nan baralipyenŋe sot neŋetâ lauyenambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosoŋe ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Imbi, biwihane yawu nâŋgâm den yat yu nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yakât otmâ weke bâleŋe yiwerenŋeâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu yanâk emetɲan âwurem ari baratɲe ya ehop. Emelâk weke bâleɲe gaiakmâ arimu hâkɲe sânduk sâmu talop.

Yesuɲe lok kopa heɲgeɲguop.

³¹ Yesuɲe Galilaia denɲân yan âwurem ariwe sâmu otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ɲerek tap, yapâ ari Galilaia denɲân ginɲan ga takawin. ³² Ga takamunɲe lok âlâ ândâpɲe bok sâsâɲe kopa kum den awawi guwawi sâminiop ya bukulipɲane mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesuɲe wâimu ândâpɲe pâron sâmu nimbilamɲe keterakmâ hewewen olâk sâmu ulitguwi. ³³ Ulitguɲetâ lohimbi ya pilâyekmâ mem ba peren pilâm baowot. Ba ikɲe bâɲɲan tâp tuhum lok yakât ândâpɲan wâim yanak nimbilamɲan wâiop. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâmu ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topɲe yuwu. “Pâron sâek.”

³⁵ Yawu sâmu ândâpɲe pâron sâop. Yawu otmu laɲe hewewen otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuɲe kulem miop yakât buku nombotɲe ki ekyongonomai sâmu lohimbi ya kuyiɲgiop. Kuyiɲgiap yamâ denɲe ki nâɲgâwi. Yawu otmâ den ya sâmu haok tuhuɲetâ lohimbi dondâɲe nâɲgâwi. Yakât otmâ kuyiɲgim yâhâmu nâɲgâwi yamâ iliwetmâ sâmu haok tuhuwi. ³⁷ Sâmu haok tuhuɲetâ nâɲgâm yuwu sâwi. “Lok yuɲe lohimbi umatɲe topɲe topɲe teteyiɲgimu mansai ya heɲgemyongom mansap yakât nâɲgâmunɲe âilonɲo dondâ oap. Lohimbi ândâpyeɲe bok sâmu mansai ya sâmu pâron sâmu den nâɲgâmai. Otmu kopa

otmâ mansai ya sâmu lauyeŋe hewewen otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

*Lok 4000 ya sot kâsikum yingwi.
(Mataio 15:32-39)*

¹ Yesuŋe lok kopa ya mem heŋgeŋuop yakât den pat ya lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâm taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yingimu hilâm kalimbu pesuk sâmu sotyene nem tiŋ pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâm eknongop. ² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tiŋ pilai. Yakât tepne nâŋgâyingian. ³ Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepŋehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yingimapgât inâk ki arinomial.”

⁴ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” Yawu sâwin. ⁵ Sâmunŋe sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banŋa ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yingimunŋe newi. ⁷ Otmu inŋan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionmâ ningimu kâsikum yingimunŋe newi. ⁸ Neŋetâ dopyeŋan otmu hâŋgânyongomu ariwi. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya menduhum mânunŋemunŋe saka

saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹ Yâhâ lohimbî ya sâlipyongomunje 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰ Lohimbî yanje arinjetâmâ menenekmu wangâen yâhâ kapi âlâ, kutje Dalimanuta, yaken ariwin.

*Yesunje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaionje ekuwi.
(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)*

¹¹ Dalimanuta kapi mem wangâembâ gemunje Parisaio nombotjanje Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâne hângângohomu gion ya perâk me bulânjanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâne nângâhihimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sânetâ biwiyenje ekmâ nângâm biwije umatje otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yenêâmâ wongât kulem tetemu ekne sâm nanjai? Ya nângâmune ki ârândân oap yakât ya ki otbom.”

¹³ Yawu sâm pilâyekmu wangâen yâhâm dengân nombot hâtikgum ariwin.

*Parisaio otmu Sarukaio yâkyengât matuk kelunje
(Mataio 16:5-12)*

¹⁴ Wangâen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵ Yakât otmâ Yesunje yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yengât matuk kelunjanje mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu nenne yakât topne nângâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸ Yawu sâm alahumunje biwinenjahât topne ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenje katmâ den yan yukât topne ki nângânetâ keteraksap? Me kulem topne topne mem gaman

ya ekmâ topŋe ki nâŋgâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹ Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mânuŋetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰ Sâmunŋe sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ baŋga nombolân yâhâp yaŋahâk yingimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânuŋetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹ Sâmunŋe sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topŋe emelâk nâŋgâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe henŋeŋguop.

²² Yawu sâm eknongomu ari Besaita kapi mewin. Waŋgaembâ gemunŋe yan kapi ambolipŋaŋe Yesu ekmâ nâŋgâm lok âlâ senŋe bok sâsâŋe ya dâim toho Yesuŋe wâimu âlepŋe olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitguŋetâ lok ya dâim ari kapi betŋehen kinmâ bâŋŋan tâp tuhum senŋan wâim yuwu sâm âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikumu senŋe tipŋe hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yekmuneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâpŋe bâŋŋan tâp tuhum senŋan wâiop. Wâimu senŋe hâreakmu pak sâm ekmu keterahop yakât otmâ yuwu sâm ekuop. ²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâwuât. Kapi betŋehembâ hawamgum ari emetgan yâhâwuât.” Yawu sâm ekum hâŋgângumu ariop.

*Petoroŋe Yesuhât topŋe sâŋ teteop.
(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)*

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutŋe Kaisaria sâŋ, kutŋe âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânŋmâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunŋe yuwu sâŋ âinongop. “Lohimbiŋe nâhât girawu nânŋâmâi?”

²⁸ Sâmu sâwin. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoaneŋe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Poropete âlâ, kutŋe Elea sâŋ, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâŋ ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” ²⁹ Sâmunŋe sâop. “Yawu gârâmâ yeŋeâmâ nâhât girawu nânŋâmâi?”

Sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Anitâŋe hânŋâŋohomu ge mansat ya nânŋâmunŋe bulâŋe oap.” Yawu tetekŋan sâop.

³⁰ Sâmu yuwu sâŋ kuningiop. “Yeŋe nâhât topne ki sâŋ tetem lohimbi ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroŋe Yesuhât mâtâp maŋuwaŋgiwe sâŋ olop.
(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)*

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbaŋginomai yakât tetekŋan eknongop. Yamâ yuwu sâŋ eknongop. “Nâ lok bulâŋe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeŋgât kunlipyeŋe otmu Isirae nengât papatolipnenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekŋe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâŋ bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benŋe

yapâ mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâmb eknongop.

³² Yawu sâmb eknongomu Petoroñe sâmbu perer pilâm yetñiâk ba kinmâ kuwanñiwe sâmb olop.

³³ Kuwanñiwe sâmb otmu yanâk Yesuñe nengât orowâk nânñgâñet sâmb purik pilâm nenekmâ yuwu sâmb den matñe kâpekbanñiop. “Yawu yatgât Sattanñe tepñe herone otbuap. Yâhâ Anitâñe den sâmb nihiop ya den yat yuñe ki miap. Gâmâ lokgât nânñgân nânñgân yat. Ya nânñgâmbune ki ârândânñ oap. Yakât otmâ pilânekmbâ ari.” Yawu sâmb.

³⁴ Yawu sâmb ekumu peneningimutâ Yesuñe lohimbî dondâ mambotbanñim kinbi ya ekyongomu gotnennan ganñetâ yuwu sâmb eknongop. “Lohimbî âlâ me âlâñe biwiyeñe nâhâlen katmâ orowâk manne sâmb yeñahât ki nânñgâñetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyinñiap yakât ki nânñgâmb ketet otmâ enñat yâhâp otnomai. Nâhât den haonñmâ ârândânñ nânñgâmb tem lâunihim mannomai. ³⁵ Yawu gârâmbâ benñe lok âlâ me âlâñe manmanyenñe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim manmâ nâhât den pat âlepñe yu lohimbî ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonñetâ munomai yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap. ³⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâñe iri sikum me manman topñe topñe yan biwi nânñgân nânñgânyenñe hikum manmâ munomai yañe girawu otnomai. Yeñahâk mumuñambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmbâ manman yawuyakât matñe umatñe Anitâñe yinñgiwuapñat. ³⁸ Lohimbî yu yeñgât topyeñe teteâkgât yuwuyaen hâmb sâmb.

Imbi nombotŋaŋe loklipyeŋe betyeŋehen kionmai yakât dopŋeâk yeŋeâmâ Anitâhât betŋehen kionmâ orotmemeyeŋe otmai ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋe den kâsikum yingim mansan. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekyiŋgiwom. Hâmbâi sâp patoen Him-bim Awonŋaŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesuŋe yawu sâm eknongomu lohimbi yaŋe itonŋe galan otmâ ariwi. Ariŋetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topŋe sâmune nâŋgâŋet. Yen ki mum metenŋetâek Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm lok bulâŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem ge tihityeŋe otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)*

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakŋan Yesuŋe Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi. ³ Yâhâ kinŋetâ Yesuhât kun kundenŋe âlâ otmu sâŋgumŋaŋe laŋinŋe pilâm kaok bolanŋe bolanŋe otmu sikopŋe elemân hâumu kaok siliŋ siliŋ otmap yakât dopŋe ki olop, ya wangiop. ⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶ Mose

yet Elea tetemutâ hon bawalipņane yelemâ umutyene ariop. Umutyene arimu hâmbiņ gumbiņ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanne tâlâhumu yuwu sâam Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunņe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâņe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanņan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâamu yanâk elem patoņe ge pumņe ya kâtâpgumu yakât biwiņambâ Anitâņe den âlâ yuwu sâop. “Bulâņanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap ya yeņe mem biwiyeņan katmâ tem lâuwaņgim mannomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâamu elem ya hâreakmu Yesu ikņeâk kinmu ekbi.

⁹ Yanak pumņambâ âwurem ge mâtâwân tatņetâ Yesuņe yuwu sâam ekyongop. “Pumņan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoņetâ mum yahatbom yakât kakņanâmâ kulem eksai yukât topoņe ekyongoņetâ nâņgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâamu ki ekyongowi. Yâhâ ikņak “mum yahatbom” sâop yakât nâņgâm kiwilim yeņiâk alahuwi. ¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nâņgâm Yesu yuwu sâam âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaiņeâmâ yuwu sâamai. “Anitâņe tihitnenņe otbe sâam hon bawa âlâ hâņgângumu gewuap yamâ Eleaņe yâhâpņe tetewuap yan kulet sâam mâtâp mewañgiwuap.” Yawu sâamai. Yamâ girawuhât sâamai?”

¹²⁻¹³ Sâņetâ sâop. “Yamâ bulâņanâk yai. Elea yâhâpņe tetewuawân yai yakât mâtâp mewañgiwuap. Yawu gârâmâ yuwu sâamune

nângâñet. Emelâk Anitâñe poropete den ekyongomu kulemguwi yakât topñe yuwu tap. Anitâñe tihitnenñe otbe sâm hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Yura ambolipñane mem âlâlâ tuhum betgunetâ sât gum mumbuap. Den yawu tap yakât topñe girawu tap? Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopñeâk lok âlâñe tetem manmu ekbi yamâ yengât papatolipyeñane nâñgâm hilipgum engatyeneâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemguwi yakât bonñe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hoñ bawalipñane weke bâleñe watne sâm hâum pâpguwi.

(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)

¹⁴ Mâtâwân gem tatñetâ yan lohimbi dondâñe lok âlâhât nanñe nengâlen dâim takañetâ tângune sâm hâum pâpgum pilâwin. Hâum pâpgum pilâmunñe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñane sennennan geñetâ sahañgim kinmunñe bukulipnenñe pumñehembâ gem peneningiwi. ¹⁵ Peneningiñetâmâ lohimbi yane Yesu ekñetâ tepyeñe yahatmu yâkâlen ba herone otbañgiwi. ¹⁶ Herone otbañgiñetâ Yesuñe yuwu sâm âinongop. “Yeñe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahañgai?”

¹⁷ Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâñane yuwu sâop. “Lok pato, hoñ bawalipgane tânotgoñet sâm nanne yu dâim takan yakât topñe yuwu. ¹⁸ Weke bâleñane nanne mângâemu kopa

manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senje gâwân gâwân sâam hânân ge imu nekamje kâtiñ sâam lauje barak barak otmap. Yawuhât hoñ bawalipge yuje weke bâleje yu watñet sâam dâim taka ekyongomune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâamu Yesuje ya nângâmu ki ârândân otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nângân nângânyeñe ki tânnongowuap nanjai? Yawu nângâm biwiyeñe nâhâlen tiñâk ki kepeiai yakât nângâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâam eknongom âwâñe ekumu nanje dâim gaop.

²⁰ Naom ya dâim gamu weke bâleñe Yesu ekmâ mângâemu senje gâwân gâwân sâam hânân ge kârân kârân sâam lauje barak barak otmu iop.

²¹ Yawu otmu Yesuje âwâñe yuwu sâam âikuop. “Umatje yu amâti tetewañgiop?”

Sâamu sâop. Lepatñambâek tetewañgimu yuwu otmâ gamap. ²² Weke bâleñe sâpñanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senje gâwân gâwân sâam kâlâwân kioñmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nângânitgim tânotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

²³ Sâamu sâop. “Gâñe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâamune nângâ. Lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwi nângân nângânyeñe kepeimaiñe yu me ya otnehât nângâmai yamâ tânyongomune ârândân otmap.” Yawu sâop.

²⁴ Sâamu sâop. “Den yat yu nângâmune bulâñe otmâ biwinañe gâhâlen kepeiwe sâam oan. Yamâ

gikak nângânihirâ den yat yukât bulâne teteni-hiâkgât nanġan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu lohimbi dondâne taka hawam mewam tuhuwihât Yesune weke bâlene yuwu sâm ekuop. “Weke bâlene, yuwu sâmune nângâ. Gâne naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlembâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâpne ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu weke bâlene mângâem hu halak tuhum kâronbanġim yâkâlembâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotġan kinbiġe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.”

²⁷ Yawu sâġetâ Yesune bâġan memu yahatmâ kinop.

²⁸ Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâm Yesu âikuwin. “Yu topne girawuhât nenne weke bâlene watne sâm hâum pâpġuain?”

²⁹ Sâmunne sâop. “Yamâ weke bâlene watmune ariap yuâmâ kârikne bâlene. Yâhâ yene watne sâm hâum pâpġuai. Yawu gârâmâ weke bâlene yuwuya âlâ ekmâmâ anġoân biwiyenane Anitâhâlen kepeim ulitġunomai yanâmâ watġetâ denyene nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesune ikġak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Yesune den kâsikum ningiwe sâm otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâm Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunne Yesu Anitâne hângâġumu ġiop kasalipġane sâp ki kâlep otmuâk kuġetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuġambâ

yahatbuap yakât eknongop. ³² Eknongomu nângâmunnje ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpne âikune sâam otmunnje umatne otmu pilâwin.

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtne âlâ me âlâne sâp patoen kunnennje pato otbuap yakât sâam pawarak guwarak otbin. Yakât sahangim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunne Yesune yuwu sâam âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahangiai?” Yawu sâamu in den nângânâk tatbin. ³⁵ Yawu tatmunne yuwu sâam eknongop. “Yeŋambâ gâtne âlâ me âlâne kunyene pato otne sâam otnomai yaŋe yeŋahât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayiŋginomai. Hoŋ bayiŋgim manbuap lok yawuyakât nângâmune ârândân oap.” Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâam naom tipiŋe âlâ gotnennjan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâam eknongop. ³⁷ “Lohimbi âlâ me âlâne tem lâunihim naom tipiŋe yuwuya buku otbaŋginomai. Lohimbi yaŋe otbaŋgiain sâam yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiain sâam awoŋne hângânnohomu gewan yâk buku otbaŋginomai.” Yawu sâop.

Lohimbiŋe nengât ki nângânetâ gemap yaŋe buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâamu Yoanene yuwu sâam ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtne âlâne kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenne nângâm bâlewaŋgim kuwaŋgiwin.”

39 Sâmu sâop. “Lok âlâ me âlâŋe kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yaŋe yakât kakŋan ki sâm bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiŋginomai. 40 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemap yaŋe nengât buku manmai. Biwinanŋe yawu nanŋan. 41 Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe manmanyenŋe ekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâm, buku otyiŋgim tânyongonomai yakât hâmeŋe hâmbâi menomai. Yawu.”

*Otŋetâ bâleâk sâm ki kendâyiŋginom.
(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)*

42 “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yeŋgâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yeŋgât mâtâp maŋguyiŋginomai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai.

43-44 Yakât torokatmâ sâwe. Bulâŋe hârenomaihât ki sâwe. Topŋe nâŋgâŋetgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenŋaŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenŋe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewanŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. Topŋe yuwuhât yan. Wuân me wuânŋe lok âlâ me âlâ dâiyekmu otŋetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyenŋe An-itâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikŋe menomai.

45-46 Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâne yu me ya eknâlem kâiyenane sururuk sâm ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yane ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewane nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

47 Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâne senyene nombot me nombot yane yu me ya eknâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyegahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâpgât pat otmâp sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyene Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikne yingiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yane ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewane nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyingiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nenâmâ kâtembe mem solân hojmain yanâmâ sot ya nemunne launenjan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi yengât hohetyen mannomai yanâmâ manmanyene eknetâ herone otbuap. Kâtembe yamâ ukenne. Yawu gârâmâ nenne helenân ki hikum ikaimunne yamâ pâlâmne otmâp. Pâlâmne otbuap yamâ girawu otmunne yâhâpne ukenne otbuap. Yakât otmuâmâ yene tem lâunihim buku orangim mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap.” Yawu sâop.

10

*Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.
(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)*

¹ Yesuŋe yawu sâŋ eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunŋe lohimbi dondâŋe denŋe nâŋgâne sâŋ takanetâ emelâk den kâsikum yinŋiminiop yawuâk kâsikum yinŋiop. ² Den kâsikum yinŋim tatmu Parisaio nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâŋ tâpikgumu yaŋak den âiân katnom,” yawu nâŋgâm yaŋak yuwu sâŋ âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâŋe imbilipyenŋe pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Âinohoi yakât matŋe nâku âiyongomune sâŋet. Den yai yakât emelâk Moseŋe girem den kulemgup ya sâŋetâ nâŋgâwe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemgup. “Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâŋ âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.” Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sâŋetâ Moseŋe den kulemgup yakât Yesuŋe yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyenŋaŋe biwiyenŋe kârikŋe otmu yenahâlâk nâŋgâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseŋe kuyinŋiwihât otmâ ki kulemgup. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim kândikyotgop yan lohimbi yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâŋ ekyotgop. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nâŋgân nâŋgânyetŋe

konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionakmâ ikñiâk ikñiâk otdomawot. ⁹ Anitâñe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu ariñetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin. ¹¹ Âikumunñe yuwu sâop. Lok âlâ me âlâñe imbiñe yakât hâkâñ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yañe tosa umatñe membuap. ¹² Otmu imbi âlâ me âlâñe lokñe pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâop.

Yesuñe nan baralipyenñe lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimbi nombotñanñe nan baralipyenñe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuñe kunyenñan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ nenñe yekmunñe ki ârândânñ otmu kuyiñgiwin. Kuyiñgimunñe Yesuñe nenekmu ki ârândânñ otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukñe, ki kuyiñginjet. Anitâñe nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityenñe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. ¹⁵ Yakât sâmunne nângâñet. Nimnaom titipânñe Anitâhât den nângâm in yawu yâkâlen biwiyenñan kepeimai. Yâhâ oai yakât dopñeâk âwâ mâmâlipyenñan otnomai yamâ Anitâñe meyekbuap.” ¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikñeâk ikñeâk lâuyekmâ kunyenñan mem Anitâñe lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyenñe pato tatyinñiop yâk yengât topyenñe.

(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

17 Otmu kâlâwahom arine sâm otmunŋe lok âlâ sururuk sâm taka yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nâŋgawe. Nâŋe girawu otmune ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

18 Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboŋe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap. 19 Yakât otmâ gâŋe âinohoat yakât matŋe yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nâŋgâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyiŋgiuwat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat.”

20 Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senŋe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk mansai ya yiŋgiuwat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. 22 Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ dondâ tatbaŋgiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop. Yawu otmâ yaŋak pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesuŋe engatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikum pato tatyŋgiapŋeâmâ Anitâhâlen biwiyenjanŋe kepeim tem lâuwangine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap.” Yawu sâop. 24-25 Yawu sâmu nâŋgâmunŋe ki keterakmu

yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâam eknongop. “Bukulipne, yuwu sâamune nângânet. Pusine selon watmu pin pinjan arimu yan watmâ ba membe sâam hâum pâpgumap. Yakât dopneak lohimbi iri sikumyene pato tatyngiapne Anitâne tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâam otjetâ hâi hâine otbuap. Lohimbi nombotne iri sikum pato tatyngimap yane yenhâlâk nângâmai. Lohimbi yawuyane Anitâhâlen biwiyene katnomaihât nângânetâ umatne otmap.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâamu nângâmunne sâtne otmu yuwu sâam âikuwin. “Lohimbi girawu yane otjetâ ârândân otmu Anitâne manman kârikjahât pat kuyngiwuap?”

²⁷ Yawu sâamunne Yesune sennenne topjanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâam lokgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topne âlâ tap. Yakât otmâ yene yu me ya otne sâam yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkne konok manman kârikne ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâamu Petoroje yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senne âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakjan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâamu sâop. “Lohimbi ne nâhâlen biwiyene katnetgât lok âlâ me âlâne nâhât den lohimbi ekyongomaine âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me nan baralipyene, me hep torehenlipyene, me senne âlâlâ siminne tatyngiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai.

³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâlene yeknetâ bâlemu

mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin nângânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbî orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyenê orop heronê otminiwi ya wangim heronê pato kakñan mannomai. Otmu hâmbâi Anitânê meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai. ³¹ Otmu lohimbî nombotñanê yenahâlâk nângâñetâ yahatmap yamâ Anitânê ki meyekbuap. Yâhâ nombotñanê yenahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya Anitânê meyekmâ ikñan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

*Yesu ikñak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.
(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)*

³² Yesunê yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiângen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatñê âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topñê yuwu sâm eknongop. ³³ “Yuwu sâmune nângâñet. Yiwerenê Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunñê lok âlânê nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yenğât bâtyenân katnekbuap. Bâtyenân katnekmu den âiân katnekmâ mumbomğât den sâm hârenihinomai. ³⁴ Den sâm hârenihim Roma lok yenğâlen katnekñetâ yâkñê yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benñê howanân nohoñetâ mumbom. Mumune hannohoñetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakñan mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop. Yawu sâm eknongomu Yerusalem yâhânom yakât nângâmunñê biwinenñê umatñê otmu nângâm ketet otbin.

Bukulipnenne yâk yenġât hoġ bayinġinom.
(Mataio 20:20-28)

³⁵ Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtne, Yakowo yet Yoaneġe, Yesuhâlen ba yuwu sâm âikuowot. “Bawapi, netne yu me yakât nanġait ya sâmutne âlepne otnitgiwuâtġât dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetne biwiyetneġe girawu nanġawot ya sâmutâ nânġâwe.”

³⁷ Sâmu sâowot. “Sâp patoen ġâne lohimbî kerek tihitnenne otdâ herone nânġâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nânġânitġirâ orowâk tatmâ tângohomutne lohimbî kunlipyene mannomġât nanġait.”

³⁸ Sâmutâ sâop. “Yakât topne ki nânġâm denâk sâm yawot. Umatne âlâlâ tetenihipu hâhiwin nânġâwom yawuâk nânġâromawot me? Otmu hâhiwin kakġan katneġetâ sâtġum mumbom yakât dopneâk sâtġum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu sâowot. “Ya âlepne yat. Umatne nânġâwualân net ġurâ yawuâk nânġâromġât nanġait.”

Sâmutâ sâop. “Bonġanâk yawot. Umatne âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nânġâm sâtġum mumbom ya yet ġurâ yawuâk nânġâm mundomawot.
⁴⁰ Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâne tânnohoġetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ ikġahâk nânġâmu tap.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâm ekyotġomu yakât den pat nânġâmunne bâlemu Yakowo yet Yoane yetġât nânġâm bâleyitġiwin. ⁴² Nânġâm bâleyitġiwin yakât Yesuġe nânġâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok papatolipyeneġe nânġâmai

dopñan lohimbi galemyongonjetâ yâk yengât amutyenjan manmâ hâhiwin kakñan manmai. ⁴³⁻⁴⁵ Yeneâmâ papatolipyenjaney otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiñe nâhât hon bam gam nâ tânohonjetgât ki gewan. Nâñeâmâ lohimbi hon bayiñgin sârereyekmâ kinmune nohonjetâ mumbom. Mum yan tosayeney pilâyinjiwom. Yawu otbomgât awonjaney âi sâm nihim hânğanohomu gewan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe bukulipyenjaney nânğâyinjinjetâ yahalâkgât meñjetâ huruñ huruñ otmu yâk yengât amutyenjan mannomai. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe Anitâñe nenekmu ârândân olâkgât nânğâm yawuâk bukulipyeney yengât hon bayiñginomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Yesuñe lok senñe bok sâsâñe henñenguop.
(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)*

⁴⁶ Yawu sâm eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhâmunñe lohimbi dondâñe betnenñan watnenekbi. Arimunñe lok âlâ senñe bok sâsâñe, kutñe Batimaio sâm, yamâ Timaio nanñe, mâtâp ginñan talop. Tatmâ senñe âlâlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbi yaney “Yesu takap,” sâñetâ nânğâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâñe nâhât wehe nânğânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu lohimbi gotñan kinbi yaney kuwanñiwi. Kuwanñinjetâ witgum halahuop.

⁴⁹ Yesuñe ya nânğâm mâtâwân kinmâ “Ekuñetâ gaek,” sâm lohimbi ya ekyongop. Ekyongomu senñe bok sâsâñe ya yuwu sâm ekuwi. “Gâhât yap.

Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” ⁵⁰ Yawu sâñjetâ nâñgâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâñ âikuop. “Girawu otgihiwêhât nanjat?”

Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁵² Sâmu sâop. “Gâñe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâñe tetehihiâk.” Yawu sâmu yan senne hâreakmu ekmâ Yesu betñan sâop.

11

Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi yâhâp kutyetñe Betepahe otmu Betani sâñ, ya Oliwa pumñan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesuñe hoñ bawayâhâtñe yâhâp yuwu sâñ hâñgânyotgop. ² “Kapi tipñe ewapâ tap yan donji nanñe âlâ hikum katñetâ kinsap ya lok ki kakñan tatmai ya holañmâ mem geromawot. ³ Holañmutâ lok âlâñe yuwu mon sâñ âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holañsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâñ ekuromawot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ patonetñane yu mendehât hâñgâñnotgomu takait. Mem arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâñ ekuromawot.”

⁴ Yesuñe yawu sâñ hâñgânyotgomu yâhâ donji nanñe ya emet âlâ hawiñan hikum katbi ya holañowot. ⁵ Holañmâ kinmutâ lok yan kinbiñe yelekmâ yuwu sâñ âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâñe sâmu yu holañde sâñ oawot?”

6 Yawu sâmbâ âiyotgojêta yâku Yesuje den ekyotgop yawuâk yawuâk sâmbâ ekyongowot. 7 Ekyongomutâ nângâyitgiñetâ holañmâ mem giowot. Mem gemutâ nenñe hâk katipñe kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakñan katbin. Katmunñe kakñan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. 8 Yâhâmunñe lohimbi dondâ hâruhuakbiñe Yesuhât nângâñetâ yahatmu yeñe sângum kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete liñgatmâ ariwi. Yâhâ nombotñeñeâmâ âliwahap esenñe hârem yañe liñgatmâ ariwi. Liñgatmâ arinjetâ donji yañe ya kakñan tâlim tâlim ariop. 9 Otmu lohimbi kiñgitñe orowâk hâruhuakbiñe yuwu sâmbâ mepaewi. “Gâmâ tâmbânenñe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. 10 Anitâñe âi sâmbâ ghiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenñe Dawitiñe olop yakât dopñeâk galemnongowe sâmbâ otmâ takat. Yakât nângâm heronje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

11 Yawu sâñetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunñe Yesuje opon kâmbukñan yâhâop. Opon kâmbukñan yâhâ senñe âlâlâ mem anji gunji otbi ya in yekmâ purik sâmbâ giop. Otmu emetsenñe potok sâwe sâmbâ otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

*Lakop sâwãngimu hâlâlân sâmbâ kinop.
(Mataio 21:18-19)*

12 Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunñe Yesu po wãngiop. 13 Po wãngimu senñe pilâm lakop âlâlâ mâtâp ginñan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetñe mem nembom

sâm gotņan ariop. Ari eksan mâne esen yambunajak pato otmu kehetņe ki kinop. ¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetņe ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetņe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nâņgâwin.

Yesuņe opon kâmbukņan yâhâm watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunņe Yesuņe donņi kakņambâ kionņmu yaņak opon kâmbukņan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukņe kâlehen lohimbi senņe âlâlâ anņi guņņi otmâ hâmeņe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuņe nâņgâm bâleyiņņim watyehop. Watyekmâ kakņan tat tat, tewo, kembâ emetņe tuhumm ya kâlehen katņetâ talop, senņe âlâlâyeņe mem purik pilâyiņņimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinņetâ yan lohimbiņe senņe âlâlâyeņe ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionņmai sâmmâtâp maņguyiņņiop. ¹⁷ Mâtâp maņguyiņņim kinmâ yuwu sâmmekyongop. “Yu oai yukât emet inânņan Anitâņe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânņan kulemņan manmâ araiņe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmmune nâņgâņet. Yeņe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeņe mem yahatmâ anņi guņņi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anņim bero emetņe yawuya oap.” Yawu sâmmekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yeņgât lok kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum

ningiminiwiŋe den sâop yakât nângâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi. Yamâ benŋe yuwu nângâwi. “Lohimbi sesengâlâkŋe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkŋe den sâmap ya nângâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwaŋŋetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetŋan katne sâm nângâŋetâ umatŋe otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesuŋe yawu sâm ekyongomu nenŋe yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

Lakop âlâ kinop yakât Yesuŋe sâmu hâlâlâŋ sâop yakât topŋe

(Mataio 21:20-22)

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunŋe Yesuŋe lakop yakât sâop yaŋe esenŋe mum hâlâlâŋ sâm kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Petoroŋe ekmâ Yesuŋe lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâm ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâŋe oran lakop endakât sâon ya esenŋe mum hâlâlâŋ sâm kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmu eŋgatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yeŋe yu me ya otne sâmâmâ angoân biwi nângân nângânyenŋe Anitâhâlen kepeim ulitgunetâ nângâyŋgimu yanâmâ yakât bulâŋe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Yeŋe pumŋe yukât Anitâ yuwu mon sâm ulitgunomai. “Pumŋe yuŋe huhuakmâ orotok sâm giâk,” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Yeŋe yu me ya Anitâŋe sâmu teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ

biwiyeŋaŋe kepeim yuwu nângânomai. “Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim ulitgumunŋe nângâningimap yakât dopŋan teteningiwuap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâmunne nângâŋet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbi nombotŋaŋe yen mem bâleyekbi ya yeŋgât tosayeŋe pilâyinŋinomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeŋaŋe yeŋgât tosa ya gurâ yawuâk pilâyinŋiwuap. ²⁶ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yen mem bâleyekbi yakât nângâm matŋe kâpekyinŋinomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeŋaŋe yen gurâ otŋetâ bâlem gap yakât matŋe kâpekyinŋiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe âlâhât sâtŋât âi miop yakât ki ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)*

²⁷ Yawu sâm yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yan yâhâmunŋe hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesuhâlen bam yuwu sâm âikuwi. ²⁸ “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?”

²⁹ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ³⁰ Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtŋât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yeŋgât sâtŋât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nângâwe.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu matŋe kêpekbaŋgine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâm waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâm kêpekbaŋginom? Aŋulaknom yakâ. ³² Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop,” yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋgâm non-gonomai yakâ.” Yawu nâŋgâwi. ³³ Yawu nâŋgâm yuwu sâm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtgât âi memi-niop ya nen ki nanŋain.”

Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

*Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)*

¹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kêmetŋet sâm nep lok meye hop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kêmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapgât waŋga hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Âi ya tuhumi tin pilâŋetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kêlep manop. ² Arim sâp kêlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ

hululunj sâop. Yawu otmu ambonaje ikjahât hâruhunihiñet sâm honj bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. ³ Takamu wain galemñe manbiñe kum watñetâ âwurem ariop. ⁴ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonaje honj bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuñetâ âwurem ariop. ⁵ Yakât otmâ yawuâk kalam ambonaje honj bawañe kalimbunje hângângumu takamu kuñetâ muop. Kuñetâ mumu kalam ambonaje honj bawalipñe dondâhâlâk hângânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonjetâ muwi. ⁶ Aiop, kalam ambonaje biwiñaje yuwu nângâop. “Nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiñaje yawu nângâm ikñe nanñe hângângumu ariop. ⁷ Hângângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenñe ikñe nanñaje takap. Âwânje mumu yan kalam yuâmâ yâkñe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunñe muâk. Kumunñe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu sâm kum kekæe topñehen pilânjetâ iop. Yawu.

⁹ Yawu otñetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? Yâkñe taka yongomu muñetâ lok ondrop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakât topñe yuwu sâmune nângânjet. An-itânje hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlânje den yuwu kulemguop ya yeñe ki mon sâlikum nângâmai?

“Nep lokñe emet tuhum nak âlâ ekñetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitânje lâum kânânghâmu kuhupin kârikñe otmâ

kinsap. ¹¹ Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patoŋe nângâmu teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemguoŋ tap.

¹² Yesuŋe den âlâen hâum sâop yuŋe hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe otmu bukulipyenŋe yeŋgât topyenŋe miop. Yakât nângâŋetâ biwiyeŋan tâlimu Yesu mem pâi emetŋan katne sâam otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiŋe Yesuhât nângâŋetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yeŋgât nângâm gorâyinŋimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâam yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.

(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Parisaioŋe Yesuhât nângâŋetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâam hikuwi. “Nenŋe den girawu yaen hâum Yesu âikumunŋe matŋe sâam tâpikguwuap? Matŋe sâam tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunŋe mem pâi emetŋan katŋetâ tatbuap.” Yawu sâam den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyenŋe nombotŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋe Yesuhât topŋe ekŋetgât hângânyongowi.

¹⁴ Hângânyongonŋetâ Yesuhâlen taka yuwu sâam âikuwi. “Bawapi, gâhât topge nanŋain. Gâŋe den imbiâk ki sâamat. Den sâamat yamâ nângâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbiŋe girawu nângâhihiaŋ yakât nângâm ki gorâhihimap. Gâŋe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât den tâŋ tâŋâk eknongomat. Yakât otmâ

wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnenje mansap, kutje Sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânom me bia? Yakât gâne girawu nanjat? Sârâ nângâne.”

¹⁵ Yawu sâm âikuñetâ biwiyenje ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeje nâhâitje sâm tâpikguwuap sâm âinohoi me? Yawu gârâmâ kât nanje âlâ mem niñjetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu wañetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanje yu ekrjet. Âlâhât towat kât nanje yuân tap? Me âlâhât kutje tap?”

Sâmu sâwi. “Roma lok patonnenje, kutje Sisa sâm, yakâ.”

¹⁷ Sâñetâ sâop. “Sisahât pat sâm yu ya katñetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katñetâ tatmâ yâk wañnomai.” Yawu sâm ekyongomu nângâñetâ sâtje otmu yahatmâ ariwi.

*Anitâne mumuñambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)*

¹⁸ Arinjetâ bukulipyenje, kutyenje Sarukaio sâm, yaje tohowi. Yâkne yuwu nângâmai. “Anitâne mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topje nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, angoân Moseje den kulenguop ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewañgimu lok ya mumbuap. Mumu imiñaje yâkât kambut ya galemguum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yawu kulemguoŋ tap. Yakât topŋe sâŋ eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ. ²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayeŋe kunŋaŋe imbi memi imbiŋaŋe naom ki mewanŋimu inâk manmâ muop. ²¹ Mumu imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumunambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemguwi yakât topŋe ki nanŋai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tat-banŋiap yakât topŋe gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ yeŋe nâŋgâm hilipgum den yawu yai. ²⁵ Anitâŋe lohimbi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai. ²⁶ Yâhâ Anitâŋe mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nak topŋan kâlâp semu laŋ laŋ sâop ya Moseŋe ekbe sâŋ gotŋan baop. Gotŋan bamu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâŋ ekumu kulemguoŋ.

²⁷ Anitâŋe Mose den ekumu kulemguoŋ yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ

gañetâ gañetâ benñe nen yu mansain yu. Otmu gâmlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnennje yamâ Anitâ. Topñe yawu tap. Yamâ yeñe den ya nângâñetâ keterakingimbâp.” Yawu sâop.

Mosehât girem den ya girawu yanje kun kunñe oap?

(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)

²⁸ Yesuñe Sarukaio yengât den yawu sâm purik pilâyingimu nângâñetâ sâtñe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopñe den ya nângâmâmâ yahatmâ yuwu sâm âikuop. “Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop yapâ gâtñe girawu ya yakât nângârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmu sâop. “Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nângâñet. Anitâ ambonenñe pato yâk ikñe konok tap.

³⁰ Yakât otmâ nenñe yâkâlen biwi nângân nângânnenñe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hon bawanñim yâhânóm.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenñahât nanñanñimunnje yahatmap yakât dopñeâk bukulpnenñe yengât nângâmunnje yahatbuap.”

Den yâhâp yan yuñeâmâ Anitâñe den âlâlâ sâop ya hârohâk mem menduhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâñe sârâ nângâmune ârândân oap. Anitâ ikñe konok kunnennje pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nângân nângânnenñe yâkâlen kepeim

tem lâuwanġim manmâ yâhânôm. Yâhâ nenġahât nanġanġimunġe yahatmap yakât dopġeâk buku nombotġe yengât nânġâmunġe yahatbuap. Yawu ġârâmâ Anitâġe nânġâningiâġġât noniġ bulimakao me âlâlâ ya ġâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu lonġâem hotom umunġe yakât Anitâġe nânġâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Yesuġe nânġâmu ârândânġ otmu yuwu sâm ekuop. “ġâġe Anitâhât topġe tipġe nanġat. Yakât otmâ biwihanġe yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitġe otmâ manman kârikġahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nânġânġetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulipyeġanġe Yesuġe den sâm tâpikġuâġġât ki âikuwi.

*Anitâġe hânġânġumu ġewuap yakât Yesu âikuwi.
(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)*

³⁵ Yesuġe den matġe yawu purik pilâwanġim yuwu sâm Parisaio âiyongop. “Yenġâlen ġâtġanġe Mosehât ġirem den kâsikum yinġim yuwu sâmai. “Anitâġe hânġânġumu ġe tihitnenġe otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nânġâmune bulânġe oap. Yamâ yeġe yakât topġe pâpġum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nânġânġet. ³⁶ Emelâk Wâtġât mâmânġahât Heakġe tâmbânennġe Dawiti biwiġan kionġmu yuwu sâop.

“Anitâġe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “ġâġe nâhât gotnan ġa kinmâ nâhât hahit mem kasalipġe yongom mem ġe katyekbuat.” Yawu sâop.” ³⁷ Den yakât

yuwu sâwe. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitiņe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeņeâmâ “Yâkņe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiņe den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nâņgâmunne keterahâkgât yeņe eknohoņetâ nâņgâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matņe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Parisaioņe orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpgum pilâm ariņetâ lohimbi nombotņane yâkât den nâņgâņetâ âilonņo olop. ³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimbi nombotņane nenekņetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimainę sâņgumyeņe kâkâlep mânunakmai yaņe holuņ holuņ sâmu yâhâm gemai. ³⁹ Otmu yeņahât nâņgâņetâ yahatmu miti emetņan me lohimbi senyeņan ewanâk tatnehât nâņgâmai. ⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyeņambâ watyekmâ senęe âlâlâyeņe kombo meyingimai. Yawu otmâ topyeņe kurihiakmâ lohimbi senyeņan kinmâ oain sâm oain sâm Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitâne matņe amokņan yingimu menomai. Yâk yeņgât topyeņe yawu tap yakât otmâ yâkņe biwiyeņan kionmaihât biwiyeņe galemahom mannomai.”

Imbi kambut âlâņe nanņe kuriņ kuriņ yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

41 Yawu sâm ekyongomu nenñe peren pilâm ba tewetsenñe kondoân katmai yakât gotñan kinbin. Kinmunñe lok iri sikum pato tatyngiop dondâhâlâkñe yâhâ tewetsenñe mem kondoân katbi. 42 Yawu katñetâmâ imbi kambut âlâ senñe âlâlâhât umburuk otmâ manopñe nanñe kurin kurin yâhâp mem yâhâ kalop. 43-44 Yesuñe ya yekmâ eknongomu nenñe gotñan bamunñe yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikumyene pato tatyngiapñe tewetsenñe nombotñeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuñeâmâ nanñe kurin kurin yâhâp kârikñe tatbañgimap ya bâñe katsap. Yakât otmâ Anitâñe imbi kambut yu ekmu âilonço oap. Yâhâ lok iri sikumyene oropñe tewetsenñe nombotñeâk katsai ya yekmu ki dopñan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyenñe taka opon kâmbukñe huhum iton galan menomai yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

1 Yawu sâm tin pilâmu opon kâmbukñambâ kionmâ yaehen gewin. Yaehen ge kambenenñe kakñambâ olelem opon kâmbukñe ekmunñe âilonço olop. Yawu otmu bukunenñe âlâñe yuwu sâm Yesu ekuop. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukñe pato nandoroñe yu ekmunñe senñe âlâlâ kârikñañak tuhuwi yañe âilonço lonço oap. Yakât gâñe ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

2 Sâmu sâop. “Opon kâmbukñe yu ekñetâ âilonço lonço oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenñe taka

huhum iton galan mem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatne topne topne teteyingiwuap yakât Yesune sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâm eknongomu ya pilâm pumne âlâ, kutne Oliwa sâm, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukne yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin. ⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkne Yesu orop peren pilâm ba kinmâ yuwu sâm âikuwi. “Gâne opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bonne sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunne keterakningiwuap?” Yawu sâm âikuwi.

⁵⁻⁶ Sânetâ sâop. “Lok nombotnane taka den perâkne yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan.” Yawu sânetâ lohimbi dondâne denyene nângânetâ bulâne otmu yâk yengâlen torokatnomai. Yakât otmâ engatyejan genetâ loholemaihât biwiyene galemgun mannomai. ⁷ Otmu sâp yan kapam gotyejan me kâlepnehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâne emelâk sâm kalop yakât bulâne teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topne topne tetemu yan yeje nâhâitne “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ⁸ Anjoân lohimbi hânjan kulemjan mansai dondâhâlâkne kasa orangim ahonomai. Otmu mososon hânjan kulemjan mososon awawi guwawi membuap.

Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatne topne topne teteyingiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbilipyenaje naom mene sâm otnai yan naomne hâliliaknâ tatmu hâhiwin kakjan kinmai. Yawu otmâ naom ya kionmu yanâmâ hâkyene sânduk sâmap. Yakât dopneak umatne topne topne teteyingiwuap yakât kakjanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yene galem tin tin orangim mannomai. Mitihât kasanaje nâhât den pat âlepne nângânetâ gemu bet pilâm yen hakyenan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yene miti emetjan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongonetâ nângânetâ ki bulâne otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyenaje den sâm hâreyinginetgât yâk yengât senyenjan katyeknetâ kinnomai. Yâk yengât senyenjan kinmâ nâhât den pat âlepne sâm tetem ekyongonomai. ¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbi hânjan kulemjan manmaine nângânetgât yene mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâne sâm kalop. ¹¹ Otmu ekyongonetâ lok nombotnaje den ya nângânetâ ki bulâne otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ “Den mâtâpne girawu watmâ sâm ekyongomunne nângânetâ keterakyingiwuap,” yawu nângâm ki gorâyingiwuap. Sâp yanâmâ Awonnenenaje ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenan katmu nâhât den pat âlepne sâm kusânmâ ekyongonomai. ¹² Otmu sâp yan umatne topne topne teteyingiwuap yakât yuwu sâmune nângânet. Imi ata yenhâk ahom

hionaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyenê yenğâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oraŋgetâ kunlipyenê mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonêtâ munomai. Otmu âwâ nan yâkne gurâ yawuâk oraŋgetâ yongonêtâ munomai. ¹³ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeŋe nâ orop biwinenê kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekêtâ hâhiwin nângâman yakât dopneâk yen gurâ hâhiwin yinğinomai. Hâhiwin yinğinêtâ yanâmâ hâkyeŋe ki biuk sâwuap. Yeŋe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitêŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋaŋak kinbuap.

(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânŋan poropete âlêŋe den yuwu kulemguop.

“Kasalipyenê opon kâmbukŋan yâhâm orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otnomai. Yawu otŋetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋe pilâm itoŋ galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai.” Yawu kulemguop.

Den kulemguop yu biwiyenê katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyenê otŋetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ itoŋ galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiŋguraknomai. Yawu otmâ emetyenê âwurem ari itâ pareŋe miakne sâm

yakât ki nângânomai. ¹⁶ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaine âwurem taka emetyeñan iri sikumyene miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukñehen ari misiñguraknomai. ¹⁷ Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu ñaña hewâk hewâhâk mem hikakmâ manñetâ wâtyene ki tiñ tiñ sâwuap yañe hiliwahomaihât yene Anitâ ulitgunomai. ¹⁸ Otmu kasalipyene to yambu sâpñan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipyeneñe takanomai yanâmâ umatñe pato nandorone kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâne lohimbi katyelehop yapâek umatñe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatñe kakyenjan yâhâwuap yukât kakñan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²⁰ Anitâne ikñe lohimbilipñe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimbi hârok muñetâ hâmeyene ki kinbuapgât dop tetembâp.

²¹ Otmu lok nombotñane nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâne Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenñe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. ²² Sâp yanâmâ lok perâkñe nombotñane topyene kurihikmâ oain sâm oain sâm otmâ yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyene manbehât Anitâne âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbi bulâne yañe yâk yengâlen torokatñetgât kulem topñe topñe menomai. Yawu otñetâ

yekmâ betyiŋgim mannomai. ²³ Yawu gârâmâ yâkŋe eŋgatyenjan geŋetâ lohotŋe otmaiŋat emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oranŋinomai.

Yesuŋe âwurem gewuap yanâmâ aŋelolipŋaŋe meneneknomai.

(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴ Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmŋât emetsenŋe otmu omoŋgât emetsenŋe yamâ bok sâmu omoŋ sahakbuap. ²⁵ Omoŋ sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. ²⁶ Yawu otmu yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekŋetâ ae seŋ seŋ otbuap. ²⁷ Sâp yanâmâ aŋelolipne hâŋgânyongomune emetsenŋe gahaŋehen geheŋehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop

(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸ Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ²⁹ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain.” Yawu sânomai. ³⁰ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³¹ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ

metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biat-
buap. Yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp.

*Yesuņe âwurem gewuap sâp ya ki naņgai.
(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)*

³² Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângâņet. Sâp gewom lohimbi kerekņe yakât ki naņgai. Otmu aņelo himbimân tatmai yâkņe gurâ yawuâk ki naņgai. Otmu ninak gurâ ki naņgan. Awonņe himbim ambonņe ikņahâk naņgap. ³³ Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki naņgai. Yakât otmâ biwi pâlâmņe manmaihât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâņet. ³⁴ Lok kutdâ âlâņe emetņe pilâm kapi kâlepņehen ari tipņe manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipņe âi sâm yingim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yingian yu tiņâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hâņgi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. ³⁵⁻³⁶ Katmâ arimu yâkņe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâņe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki naņgap. Omoņ derep kâmbukņan, me emet eņgatņe nângâmu yan, me emetsâpņe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki naņgap. Yakât otmâ yâkņe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopņeâk nâņe sâp girawuân taka yen meyebom ya ki naņgai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yingiwani ya tiņâk mem mannomai. ³⁷ Yâhâ den yan yuâmâ yeņgâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomaiņe biwi nângân nângânyeņe nâhâlen kepeim mannomai kerek yeņgât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Tihit tihit homban̄ ya tâlâhuop. Otmu homban̄ yakât kutņe âlâmâ “Natik Homban̄” yawu sâmmain. Homban̄ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi ya yengât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiņe menduhuakmâ Yesu kumunņe mumbuap sâm yakât den hikuwi.

² Yawu otmâ benņe yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Homban̄ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbi dondâņe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenņe Yesu mem pâi emetņan katmunņe tatmu lohimbiņe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunņe kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumunņe mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunņan imbi âlâņe to kukņe orop mem motelemu giop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³ Otmu Yesuņe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutņe Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya hengenņe guop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunņe imbi âlâņe to kukņe suk sukņe âlâ, hâmeņe yahat yahatņe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga maņeņe mem hindâm Yesuhât kunņan motelemu giop. ⁴ Motelemu gemu lok nombotņe eknjetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukņe suk sukņe yu imbiâk mem motelemu kunņan giap. Ya ekmunņe ki ârândâņ oap. ⁵ Nenņe to yu âlepņe mem arimunņe lok nombotņe

1000 kina yawuyaŋe puluhunetâ yakât hâmeŋe mem ari lohimbi umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândân otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukŋe. Pilânŋet. Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât nâŋe nâŋgâmune âilonŋo oap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomaihat dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

Yurasinŋe Yesu betŋehen kionŋbuapŋât sâop.

(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ kutŋe Yurasi sâm, yâkŋe hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeŋe membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nâŋgâm herone otmâ hâmeŋe waŋnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhum yok pilâm meŋetâ lohimbiŋe ki eknomai yakât nâŋgâm manop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.

(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹² Otmu emet hanj sâmu nenje yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Natik Hombanj tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanje âlâ gâim katmunje mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâmu âikumunje Yesuje bukuyâhâtnenne yâhâp yuwu sâmu hângânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ honj bawa lok âlâ âsâpne lâuakmu eksomawot. ¹⁴ Lok ya ekmâ betnan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât amboje yuwu sâmu ekuromawot. “Nengât bawapinnenja je yuwu yap. “Nâje honj bawalipne meyekmune emet yukât biwinje âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwinje ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâmu ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâmu ekumutâ lok yanje dâiyelekmâ emet biwinje âlâ mem henjenjugetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuromawot.” Yawu sâmu hângânyotgomu yâhâowot. ¹⁶ Yâhâ Yesuje den ekyotgop ya watmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuowot.

¹⁷ Mem dinjan tuhumutâ emetsâpne otmu yan Yesuje menekmu emelan yâhâ sot newin.

¹⁸ Nem tatmunje Yesuje yuwu sâop. “Sâmune nângânet. Yeje nâ orop manmâ lau konok nem buku orangim manmain. Yamâ yengâlebâ lok âlâje betnehen kionjâ kasalipne yengât bâtyenan mem katnekuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu nângâmunje biwinenne umatje otmu yakât topne nângâne sâmu nenje ikniâk ikniâk yuwu sâmu âikuwin. “Gâje nâhât yat me âlâhât yat?”

20-21 Yawu sâmbâ âikumunje yuwu sâmbâ eknongop. “Anitâje sâmbâ kulemgowi yakât bonje nâhâlen tetemu nohojetâ mumbom yakât sâmbâ tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtje âlâje oto konohân nâ orop sot nendomait yâkje yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matje hâmbâi umatje dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâñaje ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanjan.” Yawu sâmbâ.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

22 Otmu sot nem tatbin yan Yesuje banja mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâmbâ eknongop. “Yu mem nejet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâmbâ mem ningimu newin.

23 Ningimu nemunje yanjak wain to mem Anitâ yâhâpje mepaem gâim ningimu newin. 24 Ya mem nemunje yuwu sâmbâ eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohojetâ hepne gemu mumbom Anitâje nâhât den sâmbâ kalop yakât bulâje tâj tâjâk tetewuap. Yawu otmu lohimbi kerek yengât tosayeje Anitâje pilâyingiwuapgât mâtâp tetem hengenguwuap.

25 Nâ sâmbâ yiwereje wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunje ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâje âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânôm.”

26 Yawu sâmbâ tij pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewangim ya pilâm Oliwa pumjan yâhâwin.

*Petoroŋe betbangiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)*

²⁷ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmune lama yengât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai.

²⁸ Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyngim tatmune yen aksihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu Petoroŋe matŋe yuwu purik pilâwaŋgiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁰ Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nânŋawaŋgian,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikŋe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

*Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ âwâŋe ulitguop.
(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)*

³² Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâŋ, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe awoŋ orop ba den tipiŋe alahure.” Yawu sâŋu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunŋe Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yeŋiâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewangiwe sâŋ olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâŋ ekyongop. ³⁴ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâŋu biwine umatŋe dondâ oap.” Yawu sâŋ ekyongop.

³⁵ Yawu sâŋ katyekmâ peren pilâm ge pare im Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe ya pesuk sâwaŋgiâkgât yuwu sâŋ ulitguop. ³⁶ “O Awoŋ, gâmâ yu me ya otbe sâŋ ki hâum pâpgumat. Umatŋe yu tetenihiwe sâŋ oap ya nâŋgârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâŋ yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe inetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâŋ ekuop. “Simon, aman pâlâmŋe im tat yukâ. Nâ yiwerenŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki ot.” ³⁸ Yawu sâŋ ekum benŋe yuwu sâop. “Biyiyeŋeâmâ hewewen oap. Yâhâ wâtyeŋeâmâ houŋ sâŋu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgunet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâŋ ekyongom benŋe peren pilâm ba kinmâ angoân sâop yawuâk sâŋ Anitâ ulitguop. ⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba hoŋ bawalipŋe yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi. Yawu inetâ

mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anjulakmâ den biaek otbi.

⁴¹ Yawu otjetâ benje kalimbunje peren pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâm ekyongop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmne im tai. Emelâk Anitâne yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topne teteâkgât kasalipnaje menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴² Bâin, yen yahatmâ enda yeknet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yengâlen gâtne betnehen kionsapne taka kinsap. Yakât yahatjetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnennaje lok sesengâlâk hângânyongojetâ bukunenje Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingât nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasine Yesu gotnan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâm parahumu yanâk ga Yesu mewî. ⁴⁷ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyenjahât hoj bawaje ya ândâpne nombot ya topnambâek

kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesuŋe yuwu sâŋm âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtŋe metŋe âlâlâ mem takai. Yeŋe nâhât lok bâleŋe sâŋm menekne sâŋm takai me? Me lok bâleŋe âlâ kune sâŋm takai? Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârândâŋ nâmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ den kâsikum yinŋim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânŋan Anitâŋe poropeteliŋe den ekyongomu kulemguwi yakât bulâŋe yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu ekmunŋe hâknenne biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunŋe yanâmâ lok sihan âlâ sâŋgum kaok latmâ kinopŋe betyeŋehen ariop. ⁵² Betyeŋehen arimu ekmâ mem hilipgum sâŋgumŋeâk mem kon pilâŋetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâŋm ariop.

Yesu muâkgât den hakŋan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kiŋgitnennahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunŋe Petoroŋe ikŋiâk betyeŋehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunliŋeŋe otmu Yura lok nengât kunliŋenneŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekŋe emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakŋetâ tembe lâu emet yakât galem kinbiŋe kâlâp uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tathi. Yawu otmâ tatŋetâ Petoroŋe yâk yeŋgât hohetyeŋan ba kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ talop.

55-56 Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiņe girawu tuhumunņe muâkgât nâņgâm den golâ topņe topņe gahaem hakņan sâwi. Yawu otmâ lok dondâņe den girawuân hâum sâņetâ kunlipyeņe nâņgâņetâ ârândâņ otbuap yakât pâpguwi. Den sâm ariwi yaņe ki lâuahop.

57 Yâhâ lok nombotņe yahatmâ yuwu sâm hakņan sâwi. 58 “Lok yuņeâmâ den âlâ yuwu sâmu nâņgâwin. “Opon kâmbukņe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâņe hilâm kalimbu kâlehen tuhum maņuwom. Lok âlâ me âlâņe ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nâņgâm tâpikgum hakņan sâwi. 59 Otmu den sâwi yaņe gurâ ki lâuahop.

60 Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeņe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunņe yakât matņe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunņe ki ârândâņ oap.” Yawu sâop.

61 Yawu sâmu benņe Yesuņe olotoņâk kinop. Olotoņâk kinmu witgum âikuop. “Bâiņ, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâņe ikņe nanņe bulâņe ya hâņgâņohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâņgâne.” Yawu sâop.

62 Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâņe hâņgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe wâtņe nihim âlâkuâk hâņgânnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ âwurem ge yengât kunyeņe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtņe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

63 Yawu sâmu den ya nâņgâmu bâlemu yahatmâ ikņe sâņgum mem duhatmâ bukulipņe yuwu sâm

ekyongop. “Bâiņ, den kâmbukņe hâliliņe sâmu nâņgâmunņe pesuk yap. ⁶⁴ Iknjahât nâņgâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâmu oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât nanğai?” Yawu sâmu âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otņetâ biwiyenje konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâiņ, yu otmu bâleapgât muâkgât nanğain.” Yawu sâmu hârewanğiwi.

⁶⁵ Sâmu hârewanğim nombotņaje yahatmâ tâpguwi. Tâpgum gâtņaje sâņgum âlâ mem senņe sâhâm kâtâpņetâ kinop. Senņe sâhâm kâtâpņum ândâpņe huhuwi. Ândâpņe huhum nombotņaje yuwu sâmu âikuwi. “Bâiņ, ândâpņe âlâņe huhuap? Yakât sârâ nâņgâne.” Yawu otņetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbiņe kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroņe Yesu betbanğiop

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Yawu otbanğiņetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nâņgâm ikaiakmâ talop. ⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yenğât lok kunyenjahât hon bawa imbi âlâņe towatņe ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret amboņe orop manņetâ yekman.” Yawu sâmu ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nâņgâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâņe den yakât ki nanğan. Gâņe den yat yakât topņe ki nâņgâm henğenğuan.” Yawu sâmu yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yaņe yâhâpņe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulpņe orop manņetâ yekman.”
⁷⁰ Yawu sâmu Petoroņe yâhâpņe kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlep ki otmuâk yan kinbiņe Petoro towatņe ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ naņgain. Bulâņanâk gâmâ Galilaia amboņe.” Yawu sâm ekuwi.

⁷¹ Yawu sâm ekuņetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâiņ, yuwu sâmune nâņgâņet. Nâ Anitâhât senņan kinmâ den membom otmuâmâ yâkņe matņe nihiwuap. Lok yai yakât nâņe bulâņanâk ki nâņgâwaņgian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpņe isiop. Gokorok isian mâne Yesuņe emet inânņan den ekuop ya nâņgâmu teteop. “Gâņe nâhât “ki nâņgâwaņgian” sârâ kalimbunę otbuap yan gokorok yâhâpņe isewuap.” Yawu sâop ya nâņgâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet haņ sâmu yan hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyeņe, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenņe hârokņe in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâm den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bânņan sâhâm dâim Roma yeņgât kiap âlâ, kutņe Pilato sâm, yâkât den sâsâ emetņan ariwi. ² Dâim Pilatohâlen ariņetâ yâkņe yuwu sâm âikuop. “Yura yeņgât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “On, den bulâne yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenane den golâ topne topne sâm Yesu haknan sâwi. ⁴ Yakât otmâ Pilatone Yesu yuwu sâm âikuop. “Den topne topne gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matne ki kâpekyingiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatone ekmu sâtne olop.

Pilatone Yesu muâkgât sâm hârewangio.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombanj ârândânjâk Pilatone yuwu otminiop. Lok tosa otjetâ pâi emetnan katyekjetâ tatminiwi yapâ gâtne âlâ me âlâhât lohimbine nângâjetâ dopnan otmu lok âlâ holanjbuat sâminiwi ya holanjekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâlene âlâ, kutne Barawa sâm, yâkne kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetnan mem katjetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatone yuwu nângâop. “Lohimbi dondâne Yesuhât nângâjetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenane nângâjetâ bâlemu yanjak muâkgât sâm hârewangim nâhâlen mem takai.” Yawu nângâop. Yâhâ lohimbi kinjitne orowâkne yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetnan tatbi yapâ gâtne âlâ holanjmu giâkgât ekuwi. Ekujetâ yuwu sâm âiyongop. “Nâne Yura yengât lok kutdâ yu holanjmune giâkgât nanjai me bia?” Yawu sâm âiyongop.

¹¹ Yawu sâm âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenane lohimbine Pilato ekujetâ Barawa holanjmu giâkgât enjatyenan gewi. Yakât

otmâ lohimbi yaŋe Barawa holaŋmu giâkgât ekuwi. ¹² Yawu ekuŋetâ Pilatoŋe yuwu sâmu âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbaŋgiwomgât naŋgai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.”

¹⁴ Sâŋetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâkgât naŋgain.” Yawu sâmu sâmu hârewi.

¹⁵ Otmu Pilatoŋe lohimbi yaŋe ikŋahât nâŋgâŋetâ yahalâkgât lauyenan mem tembe lâulipŋe ekyongomu Barawa holaŋetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ hepŋak kiŋ pisiliŋ sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hâŋgânyongomu howanân kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipŋe Yesu mem âlââ otbaŋgiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipŋe yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katŋetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeŋe meyekŋetâ ga menduhuakbi.

¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipŋe kâkâlep, kuriŋ takop takop yamâ lok kutdâŋe mânunakmâ manminiwi yawuya mem mânunbaŋgiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtŋe metŋe, hatman yawuyaŋe mem gongongum lok papato yengât ŋerenden ya dop kum kunjan kepeim âlihitaŋgiwi. ¹⁸ Yawu otbaŋgim gotŋan ba senŋan gem giriŋbaŋgim yuwu sâmu ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât naŋgain.” Yawu sâmu senŋan gewi. ¹⁹ Senŋan gem kundennan tâpguwi. Tâpŋum kapam âlâ mem kunjan lawitbi.

20 Senņan geņetâ dopņan otmu hâk katipņe kurin ya mem tuhum pilâm ikņe hâk katipņe mem mânunbaņgim yaņak mem howanân kum kânâņgâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

21 Dâim mâtâwân arim tatņetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutņe Simon sâm, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetņe. Yâhâmâ Kirene hânân gâtņe. Mem tetem Yesu wâtņe houņ sâopgât sâwanņiņetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. 22 Ari hân âlâ, kutņe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topņeâmâ “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu.

23 Yan ari Yesuņe hâhiwin dondâ nânġâmapgât wain to otmu to ņasin bâleņe, kutņe Miri sâm, ya orop menduhum ġâim waņetâ nemu ņasinbaņgimu ukum pilâop. 24 Ukum pilâmu yâkât hâk katipņe tuhum pilâmâmâ ikņe howanân kum kânâņgâņetâ kinmu hâk katipņe ya mem “Âlâņe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katņetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeņe ikņiâk ikņiâk yan kulemgum amanân mânunġetâ ġiop. Mânunġetâ ġemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meņetâ kut teteop yaņe miahop. Yawu otbi. 25 Yâhâ omoņânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânâņġâwi. 26 Yawu otmâ howan yakât kunņan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yeņġât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemġuwi. 27 Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâņġâyelekņetâ nombot nombot kinowot. 28 Yawu otbi yan Anitâņe emet inânņan den

sâop yakât bonņe teteop. Den yamâ yuwu. “Nâņe nine hoņ bawa hânġângumune gemu lohimbiņe ekņetâ lok bâleņe yawu olop.” Yakât bonņeâmâ lok bâleņe yâhâp orop yongom lâum kânânġâyekņetâ kinbi.

²⁹ Otmu lohimbi nombotņeņe mâtâp ya watmâ howan hâlânġmâ arim takawiņe Yesu ekmâ lauyeņe butelim yuwu sâwi. “Bâe, ġâņe emelâk yuwu sârâ nânġâwin. “Opon kâmbukņe yamâ nâņe liakum hilâm kalimbu biwiņan tuhum maņguwom,” yawu sârâ nânġâwin. ³⁰ Yawu ġârâmâ howanâmbâ kâpehaktmâ ge.” Yawu sâwi.

³¹⁻³² Yawu sâņetâ benņe hotom uminiwi ya yeņġât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiņe senņan gem yuwu sâm alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâņe hânġângumu ge Yura nengât tihitnenņe otmâ kutdânenņe mansap sâmai. Lok yuņe lohimbi nombotņe tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikņeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehaktmâ ġiap? Kâpehaktmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenņe yâkâlen katmâ tem lâuwanġinom. Yâhâ ki kâpehaktmâ ġewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâm senņan ġewi. Senņan ġeņetâ lok bâleņe yotġom kânânġâyelekņetâ nombot nombot kinowot yâkņe ġurâ yawuâk senņan ġiowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

³³ Otmu hilâm kârikņan, 12 kilok olop yan, Anitâņe nânġâmu emetsenņe ya omoņ sahaņop. Omoņ sahaġmâ yapâ ari emetsâpņe 3 kilok otmu

emet lañinje âlâkuâk pilâop. ³⁴ Yawu otmu Yesuje kândâtne kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topne yuwu. “O, Awon, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu lohimbi nombotne nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ³⁶ Yawu sânetâ hohetyenjan gâtne âlâne sururuk sâm ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonjan pân pân kepeim yanje wain to bâleje yan katmâ mem yâhâ laujan kalop. Yawu otmâ bukulipne yuwu sâm ekyongop. “Eliaje himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutje kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu Yesuje den kârikne halahum yanjak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbi inñane opon kâmbukne yakât biwine ekmai sâm sângum kâlep pato hikunetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yanje pânambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekñan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyene âlâ hâlânjâ kinopne ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanje bulâne.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotne perenj pilâm endânjan ba kinbi ya yengât hohetyenjan kinbi ya yengât kutyene Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtne, otmu âlâmâ Mariahât kut nambene otmu yâkât nanyâhâtne yâhâp, kutyetne Yose otmu imine Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹ Imbi yongon-san yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hon bawanjim gawi. Yâhâ imbi nombotneâmâ Tihit

tihit hombaŋ ya ekne sâŋ Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yaŋe kinbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâŋ, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtŋe. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnennŋe yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbi sesengâlâkŋe nâŋgâwaŋŋetâ yahalop. Otmu Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnennŋe otmâ yâhâwuap yakât biwiŋe mem mambotmâ manmâ gaop. Topŋe yawu. Yâhâ Yesuŋe muop yan lohimbi kerekŋe Tihit tihit Hombaŋ emet haŋ sâmu tetewuap yakât nâŋgâm sot kâle otmu senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuwi. Yakât nâŋgâm Yosepŋe ikŋe hâkŋahât tihitŋe ki nâŋgâm Yesu lâum ari hanguwe sâŋ Pilatohâlen ari tetewaŋgiop. ⁴⁴ “Yesu muap,” sâŋ ekumu nâŋgâm Pilatoŋe engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâŋe ari ekmâ taka sâmu nâŋgâwe sâŋ hoŋ hâŋgâŋumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekmâ âwurem taka “Emelâk muap,” sâŋ Pilato ekuop. Ekumu Pilatoŋe Yosep nâŋgâwaŋgiop. Nâŋgâwaŋgimu yâkŋe sâŋgum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukulpŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋgum yaŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tiŋgâloŋetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop. ⁴⁷ Maŋgumu ariŋetâ

Maria Matala kapiân gâtñe otmu nambenje, Yose mâmânje, orop yan tatmâ ehowot.

16

Yesuñe mumuñambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nânğâ nânğâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtñe, nambenje ya Yakowo mâmânje, otmu Salome yâkñe Yesu pirinom sâm kendiñân ari to kukñe suk suk âlâ puluhwi.

² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu hañ sâmu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yenjâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. ³ “Yâhâlen kât pato nandoroñe hâpunñetâ mâtâpñe ya mañguop. Yakât otmâ âlâñe tânnongom kât ya hâpunñetâ kâlehen banom?” Yawu sâwi. ⁴ Yawu sâm alahum ariwi. Ari senyenje pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunñetâ mâtâpñe ya tetekñan kinmu ekbi. ⁵ Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipñe kaok kâlep mânuñahop yañe tatmu ekbi. Ekmâ umutyenje ariop.

⁶ Lok yañe yuwu sâm ekyongop. “Yen kinğityenahât ki otñet. Yesu Nasaret amboñe howanân kuwi ya ekne sâm takai ya nanğan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuñambâ yahatmâ arap. Ga gewâkñeâk ekñet. ⁷ Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoñ bawalipñe nombotñe ya yuwu sâm ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewañginomai.” Yawu sâm ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâ m ekyongomu kingityenjahât otmâ kâi bâtyeje sân sân sâm yapâ pilâm sururuk sâm ba ariwi. Ari lohimbi nombotje yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepje Marekoje kulemguop yakât den potonje âlâ lok âlâje yuwu kulemguop tap.

*Yesuje Maria Matala kapiân gâtje tetewangiop.
(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)*

⁹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet haḡ sâmu yanâmâ Yesuje mumuḡambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtje, ikḡak emelâk weke bâleje nombolân yâhâp watyekmu yâkâlebâ gahaeakmâ ariwi. Anḡoân yâkâlen tetewangiop. ¹⁰ Tetewangiimu yanâmâ yâkḡe ari Yesuhât hoḡ bawalipḡe menduhuakmâ yâkât we bâle nângâm tatbi ya yuwu sâ m ekyongop. ¹¹ “Yesuje mumuḡambâ yahatmâ tetenihiap,” sâ m ekyongomu nângâḡetâ porap olop.

*Yesuje hoḡ bawayâhâtje yâhâp teteyitgiop.
(Luka 24:13-35)*

¹² Otmu yakât kakḡan Yesuje hoḡ bawayâhâtje yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundennḡe âlâ olop. ¹³ Lok yaḡe ekmâ âwurem sururuk sâ m ari bukulipyetje yakât ekyongomutâ nângâḡetâ yawuâk porap olop.

*Yesuje hoḡ bawalipḡe den bâiḡe ekyongop.
(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)*

¹⁴ Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoḡ bawalipḡe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunḡe Yesuje teteningiop. Otmu mumuḡambâ yahatmu ekmâ taka

bukulipnennaje eknongonetâ nângâmunnje porap olop yakât Yesunje den sâningiop.

¹⁵ Otmu yuwu sâm eknongop. “Den kâsikum yingim gan yu mem hânjan kulemjan ari lohimbi kâsikum yinginomai. ¹⁶ Kâsikum yinginetâ nângânetâ bonnje otmu biwiyenaje nâhâlen kepeinetâ toen katyeknomai. Lohimbi yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotnajeâmâ nâhât den pat ya nângânetâ ki bonnje otmu biwiyenje alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitânje matnje umatnje yingimu menomai.

¹⁷ Lohimbi nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomaineâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topnje topnje yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâlenje watyeknetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyenje purik sâmu den ango sânomai. ¹⁸ Otmu sâtje metnje topnje topnje otmu hambe gumbamnje ki hilipyongonetâ munomai. Otmu lohimbi kundat umatnje teteyingiwuap ya gurâ tânyongonetâ âlepnje otnomai.” Yawu sâm eknongop.

Yesu himbimân yâhâop.

(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

¹⁹ Yawu sâm eknongomu pesuk sâmu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwânje orop dop konohâk tawot. ²⁰ Otmu yakât kaknan kutdânenenaje mâmânje otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yakât den pat âlepnje lohimbi ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topnje topnje memunnje ekmâ den pat ya nângânetâ bonnje olop.

Yesuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc